



# A Könyvtártudományi és Módszertani Központ szakkönyvtári, dokumentációs és bibliográfiai tevékenysége

POGÁNY György

„Mélységesen mély a múltnak kútja” – indítja Thomas Mann a József-tetralógiát, majd valamivel később úgy folytatja, hogy „minél mélyebben fürkésznünk, minél messzebbre hatolunk s tapogatózunk a múlt alvilágába, az emberinek, történetének, művelődésének kezdeti alapjai tökéletesen megmérhetetlennek bizonyulnak, s mérőőnk elöl, bármily kalandos távolságokba gombolyítjuk alá zsinégét, mindig újra és tovább húzódnak vissza a feneketlenségbe.” Távolság áll természetesen e sorok írójától, hogy a Könyvtártudományi és Módszertani Központ illetve utódintézménye, a mai Könyvtári Intézet szakkönyvtári, bibliográfiai és szakirodalmi tájékoztatási tevékenységét bemutatni szándékozó írását akár csak bármilyen távoli rokonságba hozza Mann iróniájával és történetfelfogásával,

mégis e gondolattal kell kezdenie dolgozatát. A „nulladik év”, vagyis 1959, az alapítás éve előtt is történtek – részben intézményes, többnyire azonban egyéni – próbálkozások a könyvtártudományi tájékoztatási szolgáltatások kialakítására és 1959 után még hosszú ideig meglehetősen kavargó, kialakulatlan állapotban volt a hazai könyvtári tájékoztatás helyzete. Részben a rendelkezésre álló erőforrások elégtelensége, de nem kis mértékben a kitűzött cél nem kellő körülhatárolása miatt.

A KMK dokumentációs és bibliográfiai tevékenysége, annak sikerei és kudarcai, pozitív és negatív elemei egyaránt részét képezik a Könyvtártudományi és Módszertani Központ történetének, valamint az intézmény egyik szervezeti egységként a magyar könyvtárügy és bibliog-

ráfia elmúlt évtizedei történetének, vagyis egy meglehetősen bonyolult és összetett rendszerben kellett kialakítani, fejleszteni és működtetni a szolgáltatásokat. Az egyéni szakmai elképzelések gyakran ütköztek az anyaintézmény által nyújtani tudott korlátozott lehetőségekkel és a tágabb szakmai elvárásokkal, a könyvtártudományi tájékoztatás jellegéről és eszközeiről kialakult koncepciókkal. Érzékelhető a forrásokból még az 1960-as években is a hazai könyvtár- és tájékoztatásügyre az 1950 körül megjelenő dokumentáció–könyvtár ellentét, aminek máig ható sajnálatos következménye, hogy retrospektív magyar könyvtártudományi bibliográfia még nem létezik. Mindezek indokolják a bevezető sorokat.

## **A kezdetek: a könyvtártudományi bibliográfia megjelenése Magyarországon**

Hogy a könyvtárak a szaktudományok különféle hordozókon közzétett ismeretanyagát gyűjtik, feltárják különféle tájékoztató instrumentumokban (katalógusok, bibliográfiák, referáló kiadványok), visszakereshetővé teszik, majd a használóknak szolgáltatják, mondhatni sok évszázados evidencia. Az azonban, hogy ennek a bibliotékákban (és egyéb tájékoztatással foglalkozó intézményekben) zajló gyakorlatnak van elméleti és módszertani szakirodalma, vagyis létezik a különféle diszciplínáktól elkülönülő szakterület – a könyvtár- és információtudomány – a maga szakmai intézményrendszerével (képzés, szakmai szervezetek, szakfolyóiratok) csak a 19. század végére vált nyilvánvalóvá. A kialakult szakmai infrastruktúra szükségszerűen és ugyanakkor bizonyos értelemben önjáróvá vált, ami nem utolsósorban a könyvtári szakirodalom új közzételési formáiban, ebből következő szóródásában és mennyiségi növekedésében mutatkozott meg. Mindezek a fejlemények törvényszerűen hívták életre az önállóvá váló diszciplína irodalmi termését regisztráló tájékoztatási eszközrendszert.

Szaktudományi szakirodalmi tájékoztatási szolgáltatásainak kialakulása és fejlődése, gyakori átalakulása egyszerre tükrözi a könyvtártudomány 20. századi paradigmaváltozásait, az információrobbanásra adandó szakmai válaszok differenciálódó módszereit és eszközeit, valamint azt a szakmapolitikai közeget, amelyben a hazai könyvtár- (és információ) ügy létezett. Kezdetei ha nem is a mitikus előidőkre, de a 19. század legvégére, a 20. század elejére nyúlnak vissza.<sup>1</sup>

„Kezdetben volt a Magyar Könyvszemle” – parafrázálhatnók az *Evangéliumot*. A folyóirat 1891-es szervezeti, személyi és anyagi válsága után *Új folyam* jelöléssel 1893-ban az összevont 1892/1893-as évfolyam közreadásával, módosult programmal jelent meg. *Folyóiratok szemléje* címmel új rovat indult a periodikumban, amely a hazai nem könyvtári folyóiratok könyvtári vonatkozású cikkei mellett a külföldi, elsősorban könyvtártudományi lapok írásait ismertette egy-két mondatos annotációkkal kísérve. A példát a jeles német szaklap, a *Zentralblatt für Bibliothekswesen* szolgáltathatta; a folyóirat 1884 óta közölte a könyvtári szakirodalom kurrens bibliográfiáját és ebből nőtt ki 1905-től az önálló kiadványban napvilágot látó *Bibliographie des Bibliotheks- und Buchwesens*. A Magyar Könyvszemle 1900-ban újabb rovatot indított *A magyar bibliográfiai irodalom az ... évben* címen. Célját az alábbiakban határozta meg a szerkesztő: „...a hazai bibliográfiai irodalom terén megjelent könyvek, s a folyóiratokban, értesítőkből, napilapokban s egyébült elszórt értekezések és egyéb dolgozatok, könyvrajstromok stb. pontos címét ismertetni meg olvasóinkkal”.<sup>2</sup> Az önálló kiadványokat viszonylagos teljességgel regisztrálta az összeállítás, a folyóiratok és főleg a napilapok írásait azonban meglehetősen esetlegesen vette fel, így 1912-ben megszűnt az egyébként figyelemre méltó kezdeményezés. Az 1893-ban indult *Folyóirat szemle* továbbra is megjelent *Külföldi folyóiratok szemléje* címen. A rovatban 1912-ben az a változás történt, hogy – mint a szerkesztő rövid jegyzetében megfogalmazta – „az eddigi

*puszta címfelsorolás helyett a fontosabb cikkek rövid ismertetését adjuk s az állandó rovatokat, jelentéktelenebb, vagy folyóiratunk jellegétől távol eső cikkeket egészen mellőzzük.*”<sup>3</sup> A hazai nem könyvtári folyóiratok könyvtári vonatkozású cikkeinek számbavételére a Magyar Könyvszemle – látni fogjuk – más utat választott.

A Magyar Könyvszemle mellett ekkor már léteztek egyéb könyvtári (vagy könyvtári kérdésekkel is behatóan foglalkozó) orgánusok. 1906-ban látott napvilágot a *Népművelés*<sup>4</sup>, 1907-től jelent meg a *Könyvtári és Múzeumi Értesítő*<sup>5</sup>, 1913-ban indult a *Könyvtári Szemle*<sup>6</sup> Kóhalmi Béla szerkesztésében. Utóbbi lap a *Fővárosi Könyvtárban* kialakuló korszerű könyvtári szolgáltatások népszerűsítését és ismertetését alapfeladatának tartotta és a szerkesztő bibliográfiai érdeklődése szinte magától értetődővé tette 1914-től a *Bibliográfiai és könyvtári repertórium* című rovat indítását. 1917-ig lényegében minden számban helyet kapott a gyakran egyébként csak néhány tételre szorítkozó, a könyvtári lapok mellett a különféle kiadványok anyagát is figyelő és regisztráló összeállítás. Az első világháború végéig tehát csírájában ugyan, de kezdett kialakulni a könyvtártudományi tájékoztatás eszközzrendszere: a hazai mellett a külföldi szakirodalom ismertetése is elindult. Kétségtelen persze, hogy valamiféle kooperációról – részben a Magyar Könyvszemle és a Könyvtári Szemle közötti elvi (és személyi) ellentétek miatt – szó sem lehetett és intézményi háttér is csak szerény mértékben támogatta ezeket a korai törekvéseket, gyakorlatilag a szerkesztők egyéni erőfeszítéseinek köszönhetően láttak napvilágot.

1912-ben a Magyar Könyvszemle szerkesztését Gulyás Pál vette át és végső soron megteremtette a könyvtártudományi szakirodalmi tájékoztatás következő elemét. A tájékoztató szolgáltatások elsődleges feladata a hazai szakkörök informálása a nemzeti szakirodalomról, másodsorban a külföldi eredményeket kell eljuttatni hozzájuk, de – harmadsorban – alapvető szakmai és nemzeti tudománypolitikai érdek az itthoni kutatási eredmények közvetítése a külföld felé. Gulyás 1912-ben ezt a harmadik funkciót hozta létre a

Magyar Könyvszemle idegen nyelvű melléklapja, a *Bulletin de la revue Bibliographique Hongroise* megindításával. A melléklet a Magyar Könyvszemle közölt írások francia, angol, német vagy olasz nyelvű referátumait közölte – egy rovat kivételével. A Külföldi folyóiratok szemléje közlésének természetesen semmi értelme sem lett volna (hiszen a szerkesztő nem nemzetközi könyvtártudományi kurrens bibliográfiát kívánt indítani); annál inkább fontos volt, hogy a hazai folyóiratok könyvtártudományi és könyv-, könyvtártörténeti vonatkozású írásait megismerjék a külföldi szakemberek. A melléklet egyik rovata *Revue des périodiques Hongrois* címmel a fontosabb magyar folyóiratok közleményeinek idegen nyelvű címfordításait közölte, sok esetben annotációkkal kísérve, de nem egyszer referátumként. A rovat 1917-ig rendszeresen napvilágot látott, megjelenése később bizonytalanná vált, majd Gulyás szerkesztői tiszteréről való lemondása után lényegében megszűnt.

Az 1923-ban felállított *Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ* (OKBK) ugyan közreadott szakbibliográfiákat és a központi címjegyzék felállításával fontos koordináló szerepet töltött be a könyvtárügyben, szűkebben vett könyvtártudományi bibliográfiai vagy dokumentációs tevékenységet azonban nem végzett.

A Magyar Könyvszemle kiadása anyagi és szervezeti okokból az 1930-as évek közepén ellehetetlenült, 1935–1936-ban nem is jelent meg, majd 1937-től új alapokra helyezve a lap kiadását, megújult programmal ismét napvilágot látott. A Könyvszemle *Folyóiratok szemléje* rovatcím alatt kezdődött el a nemzetközi szakirodalom – természetesen erősen válogató jellegű – ismertetése. Az egyes közlemények szakrendben tárták fel 15–20 külföldi szaklap anyagát néhány mondatos annotációkkal kiegészítve. Jól használható és a nemzetközi tájékozódást jelentős mértékben elősegítő kezdeményezés volt. Az 1937-es évfolyamban közzétett első szemlét F.J. szignóval a minden könyvtári újdonságra fogékony *Fitz József* állította össze. Lényegében dokumentációs szolgáltatásnak tekinthetjük, elindítása alighanem annak a vál-

tozó szemléletnek köszönhető, hogy a Magyar Könyvszemle – megtartva eredeti történeti orientációját – a könyvtárügy akkori új jelenségeit is figyelemmel kísérte és például *Káplány Géza* tollából a dokumentációról közölt tanulmányt. A hasznos rovat a második világháború kitörése miatt fokozatosan nehezedő körülmények között készült. Az 1943-as évfolyamban jelent meg utoljára az összeállítás az 1941. évről, de a korábbiakhoz képest jóval kevesebb lapot szemlézett, egy-két amerikai kiadvány mellett német és olasz folyóiratokat figyelt: a háború miatt már nem jutottak el Magyarországra egyéb országok közlönyei.

## Az intézményesülés kezdetei 1945 után

1949. június 29-én jelent meg a 4118/1949/136. sz. kormányrendelet *Országos Dokumentációs Központ* és öt – műszaki, mezőgazdasági, orvosi, gazdasági és könyvtári – szakmai dokumentációs intézmény szervezéséről. A *Könyvtárügyi Dokumentációs Központ* azonban nem alakult meg, az 1923-ban létesített Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ jogutódként 1945 után megszervezett *Országos Könyvtári Központ* (OKK) feladata lett a könyvtári szakmai tájékoztatás végzése. Az OKK indította el az első könyvtártudományi dokumentációs szolgáltatásokat fordítások, szemlék, különféle bibliográfiák közreadásával. 1950-ben indult *Tarr Lászlóné* és *Kőhalmi Béla* szerkesztésében a *Könyvtártudományi Beszámoló*, a kiadvány a külföldi, főleg a szovjet könyvtári szakfolyóiratokat szemlélte. Mindössze öt száma jelent meg, folytatásának tekinthető a *Könyvtárügyi Beszámoló*, 1952-ben azonban ez a periodikum is megszűnt – és hasonlóan rövid életű volt a *Könyvtárügyi Szemle* 1950–1951-ben, amely eredeti cikkeket közölt fordításban vagy magyar szerzőktől. 1952-ben a könyvtárügy átszervezésével az OKK megszűnt, feladatainak jó részét munkatársaival együtt az Országos Széchényi

Könyvtár vette át és az akkor megszervezett Módszertani Osztályba integrálta.

1952. május 14–19. között sor került az OKK felülvizsgálatára<sup>7</sup>. A jelentés foglalkozott a dokumentációs és bibliográfiai tevékenységgel is. A szerkesztőket elmarasztalta – a korra jellemzően – , hogy a fordításra és szemlézésre kiválasztott közlemények között „*nem mindig szelektál politikailag gondosan*”, sok a nyugati cikk, tanulmány. A jelentés megállapítása szerint koordinálatlan a fordítói tevékenység és indítványozta a teljes fordítások közreadása helyett a referáló jellegű összefoglalások arányának növelését.<sup>8</sup> Az anyag kijelölte a megszervezendő módszertani részleg bibliográfiai és dokumentációs feladatait, eszerint különféle összefoglaló és kurrens bibliográfiai kiadványok készítése, folyóirat- és hírlapbibliográfiák összeállítása, az ilyen irányú munkák országos megszervezése és nyilvántartása, a dokumentációs munkák elvi kérdéseinek irányítása és a könyvtártudományi dokumentáció ellátása tartozik kötelezettségei közé.<sup>9</sup> A megszervezendő Módszertani osztály az elgondolások szerint megfelelő létszámkeretet kapott volna, de az előirányzott 37 státus betöltésére nem került sor, így már a kezdet kezdetén elégtelen erőforrásokkal kellett az osztálynak szüntelenül változó feladatait ellátnia.

A dokumentációs jellegű feladatokat az új szervezeti egység a szakkönyvtárra alapozva végezte, amelynek könyv- és folyóiratanyaga az OKK, illetve jogelődje, az OKBK állományából alakult ki. Amíg önálló intézmény volt, meglehetősen komoly összeget fordíthatott állománygyarapításra – ez a tény különben állandó konfliktust okozott az OSZK és az OKK között, a nemzeti könyvtár sérelmezte, hogy csaknem azonos a két intézmény dokumentumvásárlásra fordítható kerete, holott utóbbi csak a könyvtártudományi irodalom beszerzéséért felel.<sup>10</sup> 1952-ben változott a helyzet, ez azonban – főleg a külföldi periodikumok beszerzésében – komoly hiányokhoz vezetett. Az OKK a Széchényi Könyvtártól földrajzilag viszonylag távol, a Guszev (korábban és jelenleg V., Sas) utca 1. szám alatt működött, ott volt elhelyezve a Módszertani Osz-



tály és a hozzá tartozó Szakkönyvtár. 1954-ben a Guszev utcai épületrészt sikerült elcserélni a Múzeum utca 3. számú házra – ez az épület lett azután a következő három évtizedben a KMK és a Szakkönyvtár otthona.<sup>11</sup> Az a tény, hogy az OSZK épületéhez közel került a gyűjtemény, kétségtelenül indokoltta tette gyűjtőkörének és feladatainak átgondolását. Ezért sor került 1956-ban a könyvtár felülvizsgálatára.<sup>12</sup> Az OSZK részéről *Goriupp Alisz*, *Juhász Lászlóné* és *Keresztury Dezső* vett részt a vizsgálatban, a Módszertani Osztályt *Sallai István* képviselte. A dokumentum tárgyilagosan megállapította, hogy 1952 óta a „gyarapítás mennyiségben és minőségben elmarad az OKK utolsó néhány évének beszerzésétől.”<sup>13</sup> A jelentés kitért arra, hogy az immár egységes intézményként kezelendő OSZK más szervezeti egységeiben, különgyűjteményeiben is vannak segédkönyvtári állományként elhelyezett és kezelt könyvtártudományi munkák. Kívánatos célként szerepel a dokumentumban a segédkönyvtárakban található könyvtártudományi anyag egyesítése, azonban ezt az „OSZK nyomorúságos helyviszonyai nem engedik meg”, ezért „katalógusban kell egyesíteni a birtokában lévő könyvtártudományi anyagot.”<sup>14</sup> A jelentés egyik javaslata felvetette, hogy a továbbiakban a Szakkönyvtár váljon ki a Módszertani osztály szervezetéből és „Az OSZK főigazgatójának közvetlenül alárendelt különgyűjteményként” működjön. Ez ellen Sallai István különvéleményt fogalmazott meg: „Miután a könyvtárnak a könyvtártudományi dokumentációval való szoros összefüggése nyilvánvaló, a Módszertani osztály funkcióit tekintve az OSZK többi osztályával egyébként is szoros kapcsolatban kell hogy álljon, továbbá az osztály egész tevékenysége, célja lényegében azonos a Könyvtártudományi Szakkönyvtáréval – a módszertani munka végzése, a könyvtártudomány ápolása – azt tartja elvileg helyesnek, hogy az azonos funkciók azonos szervezetben maradjanak, tehát a Könyvtártudományi Szakkönyvtárat a Módszertani osztály gyűjteményeként, ill. annak szervezeti keretében javasolja kifejleszteni.”<sup>15</sup> Sallai István különvéleménye

nagy jelentőségű volt a későbbi történések szempontjából, logikus érvelésével nyilvánvalóvá tette a Módszertani Osztály és a könyvtár szervezeti átszervezését, így nem állt külön fejlődési pályára a gyűjtemény és a módszertani, kutatási tevékenység.

A jelentés foglalkozott a gyűjtőkör kérdésével, a bizottság külön mellékletben csatolta javaslatát. Általánosságban megállapította, hogy 1952-ig – helyesen – elég kiterjedten szerzeményezte a Szakkönyvtár a határterületek irodalmát, erre a továbbiakban azonban nincs, pontosabban csak nagyon szelektálva van szükség, ugyanakkor ennek az anyagnak leválasztása és beolvasztása az OSZK egyéb gyűjteményeibe „egyelőre nem kívánatos, az OSZK szempontjából pedig egyáltalán nem sürgős.”<sup>16</sup> A Szakkönyvtárba járó nem könyvtártudományi folyóiratok további gyarapítását viszont fölöslegesnek ítélte meg. Elvi érvennyel a következő megállapítást tette: a „Könyvtártudományi Szakkönyvtár nem törekszik és nem is törekedhetik abszolút teljességre. Külföldi viszonylatban minden jelentős mű beszerzésére törekedjék, de a szomszédos országok könyvtártudományi munkáin kívül csak a nálunk valamennyire ismert nyelveken megjelenő anyagot gyűjtse. Magyar viszonylatban természetesen teljességre törekedjék, különösen az elméleti irodalom terén. Áttekinthetőség és férőhely szempontjából azonban a katalógusok, szakbibliográfiák stb. terén az OSZK raktáráiban elhelyezett anyagot csak kellő válogatással vegye át állományába (pl. vidéki kaszinók, iskolai könyvtárak katalógusai, ifj. Andrassy Gyula műveinek bibliográfiája stb.). Ilyenek csak a katalógusban tartandók nyilván.”<sup>17</sup> A jelentés érintette a szövegben „efemer értékű anyag”-ként emlegetett könyvtári vonatkozású irodalom kezelését. A javaslat szerint erre az anyagra a Módszertani osztálynak van szüksége 4-5 évre visszamenőleg, ezért a röplapbibliográfiákat, olvasóterveket, dekorációs, kiállítási brosúrákat stb. az osztály kezelje mint saját segédanyagát. E javaslat ellen Sallai megint csak különvéleményt fogalmazott meg. Megállapította, hogy a Módszertani osztálynak „ilyen anyagra nem

*mint efemer fogyó anyagra (tehát nem kizárólag propagandacélokra), hanem mint kutatási anyagra van szüksége. A kutatás tárgyát képező anyagot a Szakkönyvtárnak teljességgel gyűjtenie kell.*<sup>18</sup> Külön nem utalt a dokumentációs tevékenységre, de egyértelmű, hogy állásfoglalása a tájékoztatási tevékenység alapját képező forrásanyag megőrzését jelentette.

Ami ezeknek az éveknek a könyvtártudományi bibliográfiáját és dokumentációját illeti, meglehetősen ellentmondásos a kép. A hazai szakirodalom feltárásának szükségessége ekkor még nem fogalmazódott meg. Kétségtelenül szerepe volt ebben annak is, hogy 1946-tól megindult az Országos Széchényi Könyvtár kiadásában a *Magyar Nemzeti Bibliográfia* valamint a *Magyar Folyóiratok Repertórium*a és általános szakmai vélekedés volt, hogy e két kurrens tájékoztatási eszköz megoldja a szaktudományok, így a könyvtártudomány folyamatos tájékoztatási igényét is. Ez a felfogás csak az 1950-es évek végén, 1960-as évek elején módosult, nem utolsósorban az 1961-es *Országos Bibliográfiai Munkaértekezlet* vitáinak hatására.

A szakmai irányítás a könyvtártudományi bibliográfia és dokumentáció elsődleges feladatának a külföldi szakirodalom közvetítését tartotta. Ezen a területen viszont ideológiai és abból adódóan gyűjteményi gondok voltak. Politikai (és persze nyilván pénzügyi) okokból elsősorban a nyugati kiadványokban mutatkoztak hiányok, így a dokumentációs tevékenység jórészt a szovjet könyvtárügy bemutatására vállalkozott. 1953-ban megindult a szovjet szaklap magyar nyelvű kiadása, az OSZK tette közzé a *Magyar-Szovjet Baráti Társaság Könyvtártudományi Szakosztálya* közreműködésével *Bibliotekar – A könyvtáros* néven. A fordításokat *Sebestyén Géza* irányításával a tudományos könyvtárak munkatársai készítették.<sup>19</sup> E kiadvány utóda-ként indult 1955-ben a *Könyvtári Tájékoztató* az OSZK és a Szakosztály kiadásában, a lap 1958-ban vette fel mai *Könyvtári Figyelő* nevét. Dokumentációs kiadvány volt, cikkek fordítását közölte, de fontos változást jelentett, hogy a szovjet közlemények mellett egyéb – nyugati

– írásokat is megjelentetett. 1956-tól egyébként már egyedüli kiadóként jegyezte az OSZK. *V. Waldapfel Eszter* a könyvtártudományi dokumentációs lap tartalmi változását a következő eseménnyel indokolta: „...*még fogyatékosabban történt ennek az anyagnak a referálása, illetőleg a fordítása. Ezt a hiányt különösen a Béke-Világtanács 1953. évi budapesti határozata óta, annak szellemében igyekeztünk folyamatosan pótolni. Míg korábban a Magyar-Szovjet Társasággal karöltve csupán a szovjet Bibliotekar cikkfordításait adtuk ki, addig 1956 óta a Könyvtári Tájékoztató című, kiadásunkban megjelenő folyóiratban a világ minden táján megjelenő legjelentősebb, számunkra a legtöbb tanulságot jelentő cikkek kivonatait, illetőleg fordításait adjuk.*”<sup>20</sup> A Béke Világtanács 1953. június 15-től 20-ig ülésezett a magyar fővárosban, az akkori könyvtári szaksajtó két írásban is foglalkozott az eseménnyel.<sup>21</sup> Vitathatatlan, hogy Sztálin néhány hónappal korábban bekövetkezett halála generálta a Világtanács felhívását, amelyben többek között szerepelt, hogy a nemzetközi mozgalom „*most céljával tűzte ki, hogy megszervezi a szabad véleménycserét és összehangolja a népek közti béke oldalán álló minden becsületes ember cselekvését.*”<sup>22</sup> Nyilván erre a pontra utalt *Waldapfel Eszter*, mint ami megteremthette a nyugati könyvtártudományi közlemények referálásának politikai elfogadottságát.

1956 után – részben a könyvtárakról hozott törvényerejű rendeletnek is köszönhetően – felmerült a Módszertani Osztály jogállásának megváltozása, esetleg teljesen önálló Könyvtártudományi Intézetté szervezése és ezen belül a könyvtártudományi dokumentációs tevékenység színvonalának javítása.<sup>23</sup>

## **A KMK és a könyvtártudományi dokumentáció intézményesülésének első évei (1959–1964)**

1958-ra eldőlt, hogy a Módszertani osztály nem önálló intézet lesz, hanem Könyvtártudo-

mányi és Módszertani Központ néven új feladatokkal működik tovább. Az intézmény céljait Sebestyén Géza ismertette meg a szakmával.<sup>24</sup> Az 1959. január 1-jével megalakult KMK az OSZK ötödik főosztálya lett és három szervezeti egységre tagolódott: könyvtártudományi, módszertani és továbbképzési osztályra. A Szakkönyvtár a Könyvtártudományi osztályon belül működött, melynek feladatai közé tartozott a kutatómunkán kívül a „könyvtártudományi szakkönyvtár gondozása, az idejéről nagyszámú szakfolyóirat elemző feldolgozása, a legfontosabb külföldi közlemények lefordítása, általában a könyvtártudományi dokumentáció.”<sup>25</sup> Az osztály első vezetőjévé Lázár Pétert nevezték ki. A KMK dokumentációs részlegének terveiről N. Rácz Aranka adott hírt.<sup>26</sup> Beszámolt a *Fordítások archívuma* létrehozásáról, ismertette a *Könyvtártudományi Archívum* célját, ahová elsősorban a kéziratos és kisebb publicitású nyomtatott vagy sokszorosított anyagok kerülnek. Röviden tudósított a *Könyvtártudományi Központi Katalógus* létrehozására irányuló elgondolásokról, első lépésben az OSZK állományában található művek adatait kívánták összegyűjteni egyetlen katalógusba – ennek szükségességét vetette fel az 1956-os felülvizsgálat is.

A dokumentáció kérdései már a megalakulást megelőzően előtérbe kerültek. Az OSZK Vezetői Kollégiuma 1958. október 9-én tárgyalta a könyvtártudományi dokumentáció ügyét és a részletes program kidolgozását a januártól működni kezdő új intézményre bízta. A grémium foglalkozott a sokszorosító üzem problémáival is, ennek fejlesztése szintén szükségessé vált, tekintettel arra, hogy a KMK kutatási eredményeinek és dokumentációs kiadványainak közzétételére kiadói feladatokat is kapott.<sup>27</sup> Saját kiadványai mellett az intézmény gondozta az *Országos Könyvtárügyi Tanács* (OKT) 1958-ban indult sorozatát.<sup>28</sup>

A megalakulás évében a Szakkönyvtár elvégezte az állomány revízióját, a sürgető hiányok pótlását. Kidolgozta a könyveket és időszaki kiadványokat kiegészítő egyéb dokumentumok (képek, használati nyomtatványok, irattári anyag) gyűj-

tésének alapelveit, a tervezett archívum felállítására azonban ekkor még nem került sor. Jelentős volt fordítói tevékenysége: 230 fordítás készült el. Két sorozat indítását készítették elő, az *Új könyvtári füzetek*ben a hazai, a *Külföldi könyvtári szakirodalomban* a nem magyar szerzők közleményeit szándékoztak kiadni.<sup>29</sup> Főleg az utóbbiban látott napvilágot számos fontos munka 1959-től, példaként említve néhányat: *Hessel: A könyvtárak története; Hutchins: Bevezetés a könyvtári felvilágosító munkába; Foskett: A könyvtári tájékoztató munka; McColvin: Köz-művelődési könyvtárak gyermekrészei*. A monográfiák mellett szakirodalmi szemléket is közreadtak a sorozatban, ilyen volt *Horváth Magda* összeállítása az *Együttműködés, központosítás vagy hálózat az egyetemi könyvtárak szervezésében* vagy a *Könyvtártudományi kutatások. A Library Trends szemléje* című kötet.

Legfontosabb dokumentációs kiadványa a Könyvtári Figyelő volt. Ahogyan a 19. század végén, a 20. század elején szinte minden könyvtártudományi újítás a Magyar Könyvszemléhez kötődött, úgy történt ez most a könyvtártudományi dokumentációban a Figyelővel. A lap – említettük – 1958-tól ezen a címen látott napvilágot. 1959-től lett kiadója a KMK, szerkesztő neve még nem szerepelt az évi 10 füzetre tervezett periodikumon: az 1962. évi 4. szám tünteti fel első alkalommal e tisztség betöltőjeként *Bóday Pál* nevét. Az átalakuló lap céljait rövid szerkesztőségi bevezető foglalta össze.<sup>30</sup> Eszerint az „*eddig tájékoztatást mind a figyelt anyag mennyisége, mind a feldolgozás minősége tekintetében bővíteni, hatékonyságát pedig növelni kell. Első lépésként a – teljes vagy rövidített – fordítások mellett ismertetéseket közlünk folyóiratcikkekről, kiadványokról, külföldi könyvtárakról és könyvtártudományi intézményekről. Megindítjuk a külföldi könyvtártudományi folyóiratok legfrissebb számainak cikk-repertóriumát is. Egy-egy könyvtárügyi kérdéssel foglalkozó folyóiratcikk, tanulmányok együttes ismertetését, adott kérdésekkel kapcsolatos szakirodalmi szemlék közlését is tervbe vettük. Rendszeresen közzétesszük az újonnan elkészült és rendelkezésre álló könyvtártudományi fordí-*



tások, továbbá a hazai nagykönyvtárakba érkezett könyvtártudományi szakirodalom (könyvek, periodikák) jegyzékét is.”

Az első számban az *Újabb könyvtártudományi művek könyvtárainkban* című gyarapodási jegyzék kapott helyet. Római lapszámokkal jelölt külön részben jelent meg, a 3-4. számban folytatódó rovat oldalszámozása folyamatos volt. A Figyelő második füzetében látott napvilágot a *Könyvtártudományi fordítások jegyzéke* 2001-es tételszámozással kezdődően a 2047-esig, a további részek ezt a tételszámot folytatták. Ez a szolgáltatás nem előzmények nélküli volt, az OKK, illetve az OSZK Módszertani osztálya kiadásában korábban már megjelentek füzetek a magyarra átültetett szakirodalom adatairól. A 6. szám a KMK Szakkönyvtára által előfizetett, illetve csereként kapott folyóiratok jegyzékét, 183 periodikum címét tette közzé.

A 7. számban jelent meg a nagy jövő előtt álló, ugyanakkor sokszor változó formában és alakban tanulmányozható összeállítás *Könyvtárügyi folyóiratok repertórium*a elnevezéssel. A 183 folyóiratból a valóban jelentősnek tartott 44 lapot részletesen feldolgozták (jegyzéküket külön közzölték), a kevésbé fontosnak ítélt orgánumból csak a kiemelkedő közleményeket vették fel. Az egyes cikkek címléírását egytől kezdődő tételszámmal jelölték, gondolva a később elkészítendő kumulatív mutató készítésére. Minden tételnél közzölték a cikk címének magyar fordítását, azonban ha az semmitmondó vagy félreérthető volt, annotációval kísérték. Az elgondolás szerint a Könyvtári Figyelőben közreadott repertórium anyaga beépül a Szakkönyvtárban 1952 óta vezetett cikk-katalógusba. A repertórium tételeit szakrendben közzölték, a lap 45-48. oldalán táblázatban közreadták annak szerkezetét. A Bóday Pál által kialakított rendszer előtt szintén nagy jövő állt, ebből nőtt ki 1967-ben a Szakkönyvtár tárgyszójegyzéke, illetve annak 1976-ban tézaurusszá fejlesztett változata. A kezdeti struktúra a használói észrevételek nyomán már a következő számban finomodott és utalókat kezdtek alkalmazni a szakrend további helyére. Megváltozott a rovat neve is, *Könyvtári*

és Dokumentációs Szakirodalom (KDSZ) címen állandósult.<sup>31</sup> Az 1959. évfolyam 10. számában jelent meg a KDSZ harmadik közleménye az 1-808. számú tételekhez összeállított névmutatóval együtt.

A Könyvtári Figyelő új profilja és a könyvtártudományi dokumentáció a szakmán és az Országos Széchényi Könyvtáron belül komoly érdeklődést váltott ki. A KMK egyébként maga is kezdeményezte az eszmeccseréket. 1959 végén az OSZK főosztályainak képviselőivel tanácskoztak a továbbfejlesztés lehetőségeiről, a javaslatokról.<sup>32</sup> A megbeszélés résztvevői többnyire helyeselték, hogy a folyóirat a továbbiakban nemcsak fordításokat, hanem kivonatokat és bibliográfiákat is közöl. A KMK kérte a tanácskozáson megjelenteket, hogy speciális szakterületüknek megfelelően vegyenek részt a folyóiratok figyelésében, a fordításra vagy referálásra kijelölt anyag bírálatában, netán azok elkészítésében. 1960. október 26-án az OSZK Szakmai megbeszélések sorozata elnevezésű vitafóruma szintén foglalkozott a folyóirat és a könyvtártudományi dokumentáció helyzetével. A tárgy referense Bóday Pál volt, a vitavezető Tombor Tibor.<sup>33</sup> Bóday előterjesztésében négy kérdés megvitatását javasolta.<sup>34</sup> Első tézise azt firtatta, hogy a folyóirat kialakított profilja mennyiben nyújt segítséget a szakma elméleti és gyakorlati művelőinek, mennyire használják fel a cikkfordításokat, a külföldi könyvtártudományi folyóiratok bibliográfiáját, a könyvtártudományi könyvek országos gyarapodási jegyzékét és a fordítások adatainak közlését. Második felvetésében arról érdeklődött, hogy a Figyelő teljes egészében referáló lap legyen-e vagy csak egy részében publikáljon referátumokat. Következő kérdésében arra kért választ, miként lehetne bevonni a külső referenseket a munkába, végül a kiadvány külső megjelenésére vonatkozóan várt észrevételeket. A vitában nyolc szakember szóban fejtette ki véleményét, Mezey László írásban juttatta el gondolatait. Minden hozzászóló egyetértett abban, hogy nem elégséges indikatív referátumok közlése, a bővebb tartalmi elemeket feltáró informatív



referátumokra van szükség.<sup>35</sup> Többen a tömörítvények közreadása mellett érveltek, volt, aki a kutatási jelentések publikálását indítványozta a lapban. *Bélley Pál* felvetette, hogy „*kéthetéként, röplapszerűen jelentessék meg, miáltal a KF nehézkes, folyóiratjellegű szerkesztése megszűnnék*”. *Szentmihályi János* tanácsa szerint a nagy külföldi referáló folyóiratok referátumaira is támaszkodjon a szerkesztőség. A folyóirat szakrendszerét túlzottan részletezőnek találta. *Lázár Péter* szerint a dokumentumok osztályozásának kérdését később vitassák meg. A szakrenden egyébként *Tombor Tibor* szerint is javítani kell; emellett kritikai szemlék, egy-egy témának összevont, igényes szintézise elkészítését vetette fel. *Mezey László* írásban eljuttatott észrevétele szerint tisztázni kellene a Könyvtári Figyelő és a Magyar Könyvszemle viszonyát. *Gombocz István* egyértelműen referáló kiadványként jelölte meg a periodikum feladatait, azonban nemcsak a külföldi, hanem a belföldi anyag feldolgozását is sürgette. A hazai szakirodalom regisztrálásának igénye *Bélley Pálnál* is megjelent és utalt erre *Sebestyén Géza* is. Felvetette, nem lehetne-e a kiadványt tartalmilag kettéválasztani külön bibliográfiai és külön a fordításokat tartalmazó részre. *Horváth Viktor* a könyvtárosok szervezett továbbképzése mellett emelt szót, csak így lehet az olvasói bázist biztosítani. Szerinte az OSZK osztályain működő, kellő nyelvtudással rendelkező munkatársak bevonásával lehet megoldani a külsősök problémáját. *J. Hajdu Helga* olyan tanulmányokat sürgetett, amelyekben „*konkrétumok vannak*” és egy nehezen értelmezhető óhajt is megfogalmazott, miszerint „*A referátumok ne csak címfordításokat közöljenek, hanem annotációkat is.*”<sup>36</sup>

A tanácskozáson tehát felmerült a hazai szakirodalom feltárásának igénye. Ezt egyébként akkoriban már a szakma is sürgette. *Pálffy Miklós* írásában<sup>37</sup> sajnálkozva állapította meg, hogy a magyar könyvtártudományi irodalom könyvszete más tudománysszakokhoz képest kialakulatlan. *Kecskés András* arról adott hírt, hogy önálló könyvtártudományi kartotékkrendszer építését kezdték el. Javaslatára szerint a KMK-

nak szabadlapos kiadvány formájában kellene közreadni a könyvtártudományi bibliográfiát.<sup>38</sup> Felvetéséhez *Vértessy Miklós* szolt hozzá, ő elsősorban az 1945–1961 közötti retrospektív bibliográfiát hiányolta.<sup>39</sup>

A kérdés tehát a szakmai diskurzus részévé vált. Nem elszigetelten, hiszen 1961. szeptember 18–20-án Gödöllőn rendezték meg az Országos Bibliográfiai Munkaértekezletet. A tanácskozás előkészítő anyagaiban ugyan kérdésként felmerült, hogy egyáltalán szükségesek-e a kurrens szakbibliográfiák, nem párhuzamos feldolgozást jelentenek-e az MNB-vel és a Magyar Folyóiratok Repertóriumával, azonban a vita nyomán az értekezlet ajánlásai megállapították, hogy „*szükséges a magyar társadalomtudományi szakbibliográfiák lehető teljes rendszerének kiépítése*”. Ennek keretében gondoskodni kell „*A külföldi kutatók számára a magyar társadalomtudományok minden ágának válogatott, idegen nyelvű*” bibliográfiája közreadásáról, illetve „*az egyes szaktudományok legfontosabb külföldi eredményeit kurrens repertórium formájában kell a magyar kutatók rendelkezésére bocsátani.*”<sup>40</sup> Gödöllőn a könyvtártudományi bibliográfiáról közvetlenül nem esett szó, de a következő évben *Pálvölgyi Endre* alapos tanulmányban tekintette át a hazai kurrens szakbibliográfiák helyzetét, ebben írta, hogy „*Kissé szégyenkezve kell megvallanunk, hogy saját tudományágunk bibliográfiai nyilvántartása nincs megoldva. A Magyar Könyvszemle Hazai könyvtártudományi irodalom rovata csak az önállóan megjelent műveket közli, a cikkeket és a gyűjteményes munkákban közzétett tanulmányokat nem. Nem segít ezen a bajon az, hogy a történettudományi bibliográfiában – mint erre fentebb utaltunk – szerepelnek a könyv- és könyvtártörténeti cikkek is. A teljes könyvtári, bibliográfiai, dokumentációs szakirodalom feltárása sürgető feladat.*”<sup>41</sup> A KMK Szakkönyvtára és a dokumentációs részleg érzekelte a problémát, annak ellenére, hogy éppen a könyvtár működési feltételei nem voltak ideálisnak mondhatók. A Szakkönyvtár működése felülvizsgálatát a KMK vezetője 1962 elején kezdeményezte.<sup>42</sup> A vizsgálat megállapí-

totta: „*A könyvtár izolált részlegekre (könyvrészleg, folyóiratrészleg, archívum) esett szét, nem élt a szerencsés lehetőséggel, hogy ugyanezen intézmény keretein belül folyik a könyvtártudományi dokumentáció. [...] Részben az OSZK-val összekapcsolt feldolgozó munkafolyamatok lassúsága, komplikáltsága, részben a könyvtárosok gyakori változása komoly zökkenőket jelentett a könyvtári munkafolyamatok naprakész, színvonalas ellátásában.*” A javaslatok szerint szükséges a könyvtár alapos funkcionális átalakítása és a munkafolyamatok újragondolása, vagyis elkerülhetetlen „*1, a könyvtár helyiségei szabadpolcos használatra történő átalakítása, 2, új raktári rend megteremtése különös tekintettel a szabadpolcos használatra, 3, rekatalogizálás, 4, a folyóiratállomány feltárása, 5, az archívum felállítás.*”<sup>43</sup> A felülvizsgálat után indult el a Szakkönyvtár gyors fejlődése, a gyarapítást és a feldolgozást is a könyvtár látta el a továbbiakban – korábban ugyanis az OSZK gyarapító és feldolgozó osztálya végezte ezt a munkafolyamatot.<sup>44</sup>

1962 elején átalakult a KMK szervezete. Az intézmény vezetőjévé *Barabási Rezsőt* nevezték ki, a *Tájékoztatói osztály* – ide tartozott a Szakkönyvtár – vezetője *Bóday Pál* lett, aki most szélesebb hatáskörrel indította el a könyvtártudományi tájékoztatás megújítását. Az 1960-as évek elejétől formálódó koncepció kétségtelenül nagyvonalú és szakmailag alaposan kidolgozott volt, viszont nem a jelen helyzetből, hanem a jövő vélt lehetőségeiből indult ki. A Szakkönyvtár létszáma sem volt elegendő a grandiózus elképzelések megvalósítására és a megfelelő technikai eszközök sem álltak rendelkezésre. *Bóday* és a KMK akkori vezetői azonban egy minden szempontból kedvezőbb infrastruktúra közeli megvalósulását feltételezték, tulajdonképpen nem minden alap nélkül. A kormány 1959-ben döntött az OSZK elhelyezéséről a Várban, eszerint az F épületben – mai helyén – és a Szent György téren újonnan emelt komplexumban működött volna az intézmény. Az utóbbi külön épületben gondolták elhelyezni a KMK-t. Egészen 1969-ig élt az önálló épületre vonatkozó

döntés, azonban a kormány akkor a beruházási programból törölte a Szent György téri épületet, tehát a KMK elhelyezését az F épületben kellett megoldani. A döntés következményeként lényegében újra kellett tervezni az egész tabáni épületrészt. Vagyis nagyobb terület, kedvezőbb körülmények és nyilván népesebb munkatársi létszám reményében dolgozta ki a könyvtártudományi tájékoztatás új programját *Bóday Pál*.

A bibliográfiai és dokumentációs tevékenység átalakulása két irányban kezdődött el. Az egyik a hazai szakirodalom számbavétele volt, a másik pedig a minél gyorsabb tájékoztatás kialakítását jelentette. Az 1962-es tárgyévől meginduló és egymásra épülő valamint a visszakeresést is biztosító rendszer e kettős igényt próbálta kielégíteni.

Heti, kétheti, illetve havi periodicitással három új kiadvány indult 1962-ben. A *Könyvtári tájékoztató a legfrissebb folyóiratokból* a Könyvtári Figyelő kiegészítőjeként keletkezett, a tervek szerint heti rendszerességgel lát napvilágot és „*egészen rövid referátumokban számol be a külföldi szakfolyóiratok nagyobb érdeklődésre számot tartó cikkeiről.*”<sup>45</sup> A másik a *Könyvbarrát mozgalmi híradó* volt kétheti rendszerességgel és a mozgalom eseményeiről tudósított. Harmadik periodikumként indult a *Könyvtári tájékoztató a magyar hírlapok cikkeiről*, ez a magyar napilapok könyvtári vonatkozású írásainak bibliográfiája volt.<sup>46</sup> Havi periodicitással szándékoztak kiadni, első számaként az 1962. 1–2. összevont januári-februári került az érdeklődők kezébe.

Indulása összekapcsolódott a Könyvtári Figyelő átalakulásával, a folyóiratból ugyanis kivált a Könyvtári és Dokumentációs Szakirodalom mint rovat és önálló kiadvánnyá vált. A KDSZ gyűjtőköre az önállóvá válás után a következő lett: közölte a KMK külföldi folyóiratanyagára támaszkodva a nem magyar cikkanyagot magyar címfordítással vagy annotációval kiegészítve; elkezdődött az összeállításban a hazai könyvtártudományi szakirodalom regisztrálása, pontosabban annak egy része kapott helyet a kiadványban: közreadták az önálló monográfiák, a

könyvtári folyóiratok cikkeinek és a nem könyvtári hazai periodikumok közleményeinek adatait angol és orosz nyelvű címfordítással ellátva. Mivel a megváltozott KDSZ nem tárta fel a hazai napilapokban megjelenő cikkeket, a már említett szintén ekkor indult kiadvány – Könyvtári tájékoztató a magyar hírlapok cikkeiről – ezt az anyagot kívánta egybegyűjteni. Az összeállítás *Somogyi Anna* szerkesztésében tételszámozás nélkül szak-, illetve földrajzi rendben csoportosítva közölte a cikkek adatait. Az elgondolás szerint a havi jegyzékekből kumulációk készülnek,<sup>47</sup> majd azok anyagának összesítéséből jön létre a *Magyar Könyvtártudományi Bibliográfia* nevű vállalkozás második szekciója, a tervezett első rész a könyvek, folyóiratok, különféle szűk publicitású dokumentumok anyagát kívánta közzélni.

A Magyar Könyvtártudományi Bibliográfia 1. része az 1962–1964. évek anyagáról csak sok évvel később, 1969-ben látott napvilágot, a második rész a hírlapok cikkeiről évi rendszerességgel 1962 és 1970 között jelent meg. Az 1970-es évi kötet volt az utolsó a sorban, a hírlapcikkek regisztrálása 1971-től átkerült a *Gyorstájékoztató a magyar könyvtártudományi irodalomról* című és 1965-től megjelenő vállalkozásba. A bibliográfia alapját képező Könyvtári tájékoztató a magyar hírlapok cikkeiről általam ismert utolsó száma az 1965. évi 10. füzet. A kiadványhoz időről időre készült féléves kumuláció, így az 1963. első félévről és az 1964. évi 1–6. számról. A periodikum éves kumulációjának szánták a *Magyar Könyvtártudományi Bibliográfia* 2. részét.

Mint szó volt róla, 1962-től a KDSZ önálló kiadványként élt tovább. 1962–1963-as évfolyamaiban a külföldi mellett regisztrálta a hazai szakirodalmat. A KDSZ-ben közzétett magyar anyag adatainak volt bizonyos értelemben kumulációja a Magyar Könyvtártudományi Bibliográfia 1. része, legalábbis az 1962. és 1963. tárgyévre vonatkozóan.

A Könyvtári Figyelőből kivált KDSZ tehát önálló dokumentációs kiadványként jelent meg, azonban közreadásában csakhamar gondok je-

lentkeztek. A tárgyidőszak és a tényleges megjelenés között egyre nőtt a különbség, az 1964-es összevont 1. és 2. szám 1965-ben még megjelent a magyar anyag mellőzésével, azonban az 1964-es évfolyamot lezáró 3–4. szám csak 1975-ben. Kiadását akkora késéssel is az indokolta, hogy ezzel 1959-től folyamatossá vált a külföldi könyvtártudományi irodalom hazai bibliográfiai regisztrálása. A lap szerkesztésében mutatkozó nehézségeket jelezte, hogy az 1962. évfolyam 1–9. számában tételszámok nélkül jelentek meg a leírások, ez az éves összevont mutató készítésénél jelentett komoly gondot. Kétségtelenül szokatlan kéréssel fordult a szerkesztőség a szakmához azzal, hogy „*akiknek megvan a Könyvtári és Dokumentációs Szakirodalom 1962. évi 1–9. száma, [kérjük], hogy példányaikban visszamenőleg számozzák a tételeket.*”

Az 1960-as évek elején a KMK és személy szerint Bóday Pál kétségtelenül egy logikusan egymásra épülő, valódi rendszert alkotó könyvtártudományi tájékoztatási szolgáltatás kiépítését kezdte meg. A koncepciónak a gyakorlati kivitelezése azonban akadozott és természetesen magának az elgondolásnak is voltak vitatható elemei, így a magyar anyag két részben történő közlése, főleg úgy, hogy nem sikerült a megjelenés szinkronitását elérni. A létrejött és további finomításra, összehangolásra váró rendszer azonban 1965-től átalakult és ennek elsősorban a szocialista országok könyvtártudományi központjainak 1964 végén Budapesten tartott tanácskozása volt az oka.

## Egy új koncepció és egy szakmai felülvizsgálat

1964-ben Budapest adott otthont a szocialista országok szakmai központjai rendszeres tanácskozásának. A december 14–16-án tartott értekezleten a hét ország szakemberei három átfogó kérdést vitattak meg; a szovjet, NDK-s előterjesztés mellett a témánk szempontjából fontos anyag összeállítója Bóday Pál volt, aki német

nyelven tartotta meg előadását a szocialista országok együttműködéséről a könyvtártudományi tájékoztatás és dokumentáció területén.<sup>48</sup> Tézise szerint ugyan a többi szaktudományhoz viszonyítva nem túl nagy a könyvtártudomány és dokumentáció nemzetközi szakirodalma, mintegy 300 folyóirat jelenik meg, de nagy az irodalom szóródása és jelentős mennyiségű közlemény található a napilapokban is. A hagyományos formák mellett megnőtt az új dokumentumtípusok jelentősége a szakirodalom hordozóiként és új témák, így a fordítások, a dokumentáció, a gépi adatfeldolgozás kérdései növekvő mértékben foglalkoztatják a szakembereket. Ezért a feltárás csak nemzetközi összefogással képzelhető el, szükségszerű a szocialista országok szervezett együttműködése.

Az együttműködést úgy kell kialakítani, hogy egyrészt ne maradjanak fehér foltok, másrészt pedig el kell kerülni a párhuzamos feldolgozást. Az együttműködés előfeltétele azonban nem lehet más, mint az egyes országokon belüli bibliográfiai és dokumentációs tevékenység megszervezése. Bóday álláspontja szerint a kurrens nemzeti bibliográfiák rendszerében vannak hiányzó elemek, vagyis nem minden dokumentumtípust regisztrálnak a bibliográfiák, egy kurrens szakbibliográfiának azonban a szakterület teljes anyagának áttekintését kell nyújtania. Az igazán komoly hiányok a nem publikus, belső, alacsony példányszámban közreadott irodalom számbavételében mutatkoznak. Felvetette a nemzetközi csere összehangolását is ezeknek a kiadványoknak a kölcsönös megismerésére, hasznosítására.

Bóday az értekezlet elé terjesztett ajánlásaiban rendszerben gondolkodott, a koncepció szerint hiánytalanul és egymásra épülve kell kiépíteni a tájékoztatási eszközök körét. Ezért javasolta, hogy minden országban készüljön könyvtártudományi bibliográfia, az egyes országok nemzeti központjai saját irodalmuk javából készítsenek azonos szerkezetben szelektív irodalmi szemléket, indítványozta, hogy vizsgálják meg: az egyes országok mennyiben és hogyan dolgozzák fel a nemzetközi szakirodalmat és az esetleges

átfedéseket küszöböljék ki. A tartalmi feltáráshoz a szocialista országokban készülő tárgyszójegyzékek összehangolását sürgette és felvetette egy egyetemes könyvtártudományi osztályozórendszer kialakítását.

A referátumot követő hozzászólók alapvetően egyetértettek felvetéseivel, az értekezlet elfogadott ajánlásai is ezt tükrözték. A tanácskozás javasolta az 1964–1965-ös tárgyévéről, majd a továbbiakban évente németül és oroszul megjelenő szelektív könyvtártudományi szemle kiadását országonként. Legfontosabb indítványa az egyes országok teendői sorában havi rendszerességgel készülő, teljességre törekvő, német és orosz nyelvű címfordítással ellátott, a monográfiákat, cikkeket és szűk publicitású (konferenciák, kongresszusok anyaga) és egyéb, nem publikált, ám forrásértékű dokumentumokat regisztráló kurrens könyvtártudományi bibliográfia kiadására vonatkozott. Javasolták továbbá, hogy a szocialista országok könyvtártudományi folyóiratai német és orosz nyelvű referátumokat közöljenek a cikkekről és síkra szálltak könyvtártudományi szótár, terminológiai összeállítás és az egységes könyvtártudományi osztályozási rendszer kialakítása mellett.

Az elfogadott javaslatokat négy ország – Lengyelország, Bulgária, Csehszlovákia és Jugoszlávia – nem hajtotta végre, az NDK-ban és a Szovjetunióban, valamint Magyarországon folyt érdemi könyvtártudományi tájékoztatási tevékenység. A KMK korábban megindított szolgáltatásait az ajánlások szellemében igyekezett átszervezni.

1965-től az intézmény tájékoztatási tevékenységének súlypontja áthelyeződött a két, egymást kiegészítő kiadvány, a *Gyorstájékoztató a külföldi könyvtártudományi irodalomról* és *Gyorstájékoztató a magyar könyvtártudományi irodalomról* szerkesztésére és megjelentetésére. A gyorsaság és a teljesség előtérbe helyezése azonban a minőség rovására ment, a kvantitatív szempont ellentétbe került a kvalitatívval, illetve a kiadványok használhatóságában mutatkozó problémák olyannak tűntek, mint amelyek rövidesen korrigálhatók lesznek a még akadozó



rendszerben. Alapvetően ez okozta, hogy a kiadványok tartalma és formája szüntelen átalakulásban volt. A két Gyorstájékoztató úgy és abban a formában, ahogyan megjelent, nem tekinthető szakbibliográfiának, csupán a tájékoztatási rendszer első elemének, a szakfolyóiratok összesítetten közölt tartalomjegyzékének, ún. „*current contents*” szolgáltatásnak. A rendszer következő szintje, a szelektív anyagot referátumokkal közlő Könyvtári és Dokumentációs Szakirodalom megjelentetésére viszont már nem volt elegendő ereje az osztálynak.

A Gyorstájékoztató a külföldi könyvtártudományi irodalomról az 1965-ös tárgyévvel indult és a KMK Könyvtártudományi Szakkönyvtárába beérkező külföldi anyag teljes feltárását tűzte ki célul, vagyis a monográfiák mellett a könyvtár valamennyi szakfolyóiratának cikkanyagát is feltárta. Évi 6000–7000 tételt közölt helyenként idegen nyelvű, angol, német vagy orosz címfordítással és annotációval együtt. Az eredeti elképzelés szerint – említettük – a Gyorstájékoztató mellett megjelent volna a KDSZ is a válogatott hazai és külföldi szakirodalom referátumaival ellátva, ez azonban nem valósult meg. A kétségtelenül nagy gondot az okozta, hogy nem szakrendben közölték az anyagot, hanem az egyes periodikumok szerint időrendben. Ez a visszakeresést és egyáltalán a használatot hallatlanul megnehezítette. Igaz, a tervek szerint készültek volna a tartalmi feltárást és visszakeresést megkönnyítő mutatók, azonban mindössze egy alkalommal jelent meg névmutató, ami éppen a tárgyi visszakeresést nem szolgálja.

A Gyorstájékoztató külföldi irodalmat feltáró része tulajdonképpen a szakkönyvtár gyarapodási jegyzéke volt, mint ilyen azonban a szakterület világbibliográfiájának funkcióját próbálta betölteni. Minden fogyatékosága ellenére pozitív külföldi fogadtatásban részesült, kiváló csereanyag volt és jelentős mértékben elősegítette a szakkönyvtár állományának gyarapodását. A kiadvány hazai fogadtatása már korántsem volt ennyire lelkes, a később tárgyalandó felülvizsgálat következtében 1967 végével megszűnt. A Gyorstájékoztató külföldi részének utolsó

füzete az 1967. évi decemberi volt, 1968 nyarán jelent meg. A számban megjelent Bóday kézzel írt búcsúlevelének fakszimiléje, ebben megköszönte barátaiknak és a KMK-nak, hogy „*elgondolásaikkal, tanácsaikkal – és kísérletezéseink iránti – türelmükkel segítették munkánkat.*” Négy pótfüzet nyomtatásban kapcsolódott a három évfolyamhoz, további négy 5–9. *Supplementum* jelzéssel csak kéziratban készült el és a Szakkönyvtárban lehetett tanulmányozni. A pótlások azért készültek, hogy az 1965–1967. közötti és a könyvtárba érkezett anyag feltárása teljes legyen.

Testvérlapja, a Gyorstájékoztató a magyar könyvtártudományi irodalomról szintén 1965-ben indult. Kezdetben kétheti, majd havi periodicitással látott napvilágot, azonban már 1966-ra nyilvánvalóvá vált, hogy a feszített megjelenési ütemet nem győzi a szerkesztőség és áttért a negyedéves megjelenésre. Gyűjtőköre a monográfiák mellett a folyóiratok cikkeire és a szűk publicitású kiadványokra egyaránt kiterjedt, utóbbiak sorában fokozatosan helyet kaptak a képző intézményekben írt könyvtári szakdolgozatok adatai. A tartalmi feltárást volt hivatva elősegíteni a tételhez csatolt ETO-jelzet és egy témakör szerinti tömör áttekintés.

Ekkor még nem regisztrálta a kiadvány a napilapok cikkanyagát, ezt az akkor még (1970-ig) napvilágot látó Magyar Könyvtártudományi Bibliográfia 2. része tárta fel. A leírások angol, német és orosz címfordítással kiegészítve jelentek meg, elősegítve a kiadvány külföldi használatát. Az első három évfolyam anyagához (1965–1967) betűrendes mutató készült; az 1965–1969. közötti ciklus tartalmi visszakeresését biztosító index Tarr Lászlóné összeállításában 1975-ben jelent meg.

Szó volt róla, hogy az 1965-től kiépülő Gyorstájékoztató két részének hazai fogadtatása elmentmondásos volt. A Művelődési Minisztérium Könyvtári osztálya és az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács (OKDT) 1967-ben a KMK tájékoztató munkájának felülvizsgálatát kezdeményezte.<sup>49</sup> A vizsgálatra *Borsa Gedeon*, *Fülöp Géza*, *Gallai Ervin*, *Kovács Ilona* és *Ta-*

kács Miklós kapott megbízást. A terjedelmes jelentés a tájékoztató munka mellett kitért a Szakkönyvtár működésére is. Általánosságban a kitűzött célokkal és a munka nagyságával egyetértett a bizottság megállapítva a két Gyorstájékoztató szerkesztése kapcsán: „*Imponáló teljesítmény s a bizottság köteles leszögezni, hogy az osztály munkatársai hallatlan szorgalom és odaadás árán érték el ezt az eredményt. Meg kell állapítani azt is, hogy a vállalkozás külföldi fogadtatása, sajtója jó volt.*”<sup>50</sup>

Az elismerés után azonban a kifogások és észrevételek hosszú sora következett. A bírálatok zöme a Gyorstájékoztatókra vonatkozott, de szóvá tették a Magyar Könyvtártudományi Bibliográfia csonkaságát, az első rész hiányát és nehezményezték a Könyvtári Figyelő rendszerelen megjelenését és dokumentációs jellegének elsikkadását, ugyanis a lap a KDSZ önállóvá válása után eredeti közleményeket publikáló folyóirattá vált. Lényegesen kedvezőbb minősítéssel értékelték a Szakkönyvtár szűkebben vett könyvtári munkáját.

A két Gyorstájékoztatót érő alapvető kifogások néhány megállapításban foglalhatók össze. Az első észrevétel elvi igényteliséget fejtette ki, hogy a könyvtári életben a „*fejlődés korunkban sem tűnik olyan gyorsiramanak*”, hogy a gyorstájékoztató műfaja kellően indokolt lenne, „*nem igen fedez reális szükségletet*”.<sup>51</sup> A második észrevétel a teljességet érintette, megállapítva, hogy nem szelektálva közli az anyagot, nagy mennyiségben tartalmaz a két kiadvány a reális szakmai igényeket mellőző közleményeket, valójában csupán „*gyarapodási jegyzéknek*” tekinthető.<sup>52</sup> Harmadik megállapítása leszögezte, hogy a „*KMK jól látható törekvése a könyvtártudományi és dokumentációs szakirodalom világbibliográfiájának megteremtése*”<sup>53</sup>, ez azonban nem lehet Magyarország feladata. A jelentésben utalás volt arra, hogy a szocialista országok 1964-es budapesti tanácskozásán elfogadott ajánlásokat a többi ország nem sietett végrehajtani, a tervezett együttműködés „*még kísérleti stádiumban van, részben mert az aláírók egy része nem valósította meg vállalt köte-*

*lezettségét, részben mert akik megvalósították, sem hangolták össze munkájukat,*<sup>54</sup> illetve „*a szocialista országok könyvtári központjainak 1964 decemberében tartott megbeszélésén magyar részről az eddig megvalósítatlan (és az adott körülmények között megvalósíthatatlan) programot is messze felülmúló, világméretűben szárnyaló, grandiózus terveket terjesztettek elő. Ezeket mindenki, akinek sem fáradságába, sem pénzébe nem kerül, természetesen lelkesen pártfogolta és (persze erkölcsileg) a továbbiakban is támogatja.*”<sup>55</sup> Ilyen körülmények között – sugallja a jelentés – kár volt a KMK-nak ennyire előre menni, inkább az lenne a sürgetőbb teendő, hogy „*kielemezze az eredmények és elmaradások okát s annak eredménye alapján sürgesse a hátramaradókat.*”<sup>56</sup>

A negyedik bírálat a mutatók hiányára, a vizszakkeresés nehézkességére, gyakorlatilag lehetlenségére vonatkozott. Mivel a két Gyorstájékoztató a közölt tételeket nem szakrendben tartalmazta, kétségtelenül roppant nagy gondot jelentett a tárgymutatók hiánya. Lényegében használhatatlannak minősítették főleg a külföldi anyagot regisztráló sorozatot, leszögezve: „*Ha jelen körülmények között a könyvtártudományi kutató mégis célhoz ér, vagyis a szükséges irodalmat össze tudja gyűjteni, az a külföldi dokumentációs vállalkozásoknak köszönhető. A Library Literature, a Library Science Abstracts, Bibliotekovedenie i Bibliografija stb. jól támogatják a keresésben mutatóikkal, kumulációjukkal, de már pusztán beosztásukkal is.*”<sup>57</sup>

A gondok gyökerének jó részét szervezési kérdésekben fedezte fel a testület. A nagyvonalú programok kivitelezésével van baj, az osztály munkatársai hivatásuknak élő emberek, ám a lelkesedés gyakran elhomályosítja a valóságérzékét.<sup>58</sup> Mivel a könyvtártudományi dokumentáció országos jelentőségű ügy, nem lehet a célok kitűzése az osztály, de még a KMK feladata sem, azokat az OKDT-nak vagy a KMK munkáját felügyelő Tudományos Tanácsnak kellene megvitatni és meghatározni. A 8 fős osztálylétszámot a valóban reális feladatok elvégzésére alapvetően elegendőnek vélte a bizottság, az úgynevezett

02-es rovaton – innen fedezték a külső munkatársak díjazását – rendelkezésre álló keret emelését azonban szükségesnek tartotta.<sup>59</sup> A javaslat indítványozta, hogy a Könyvtári Figyelő mellé szerveződjön szerkesztőbizottság.

A terjedelmes jelentés minden részmegállapítására fölösleges külön kitérni. Következmenyei azonban lényegiek voltak. A KMK és a tájékoztató szolgálat sérelmesnek tartotta a vizsgálat megállapításait. 1971-ben készült egy belső anyag a KMK-ban<sup>60</sup>, a legfontosabb átalakulások akkor már megtörténtek, de a dokumentum szövegén utólag is jól érzékelhető a fojtott indulat. Az összeállítás leszögezte, hogy a „Bizottság véleménye nem volt szigorú, csak pontatlan, szakmailag pedig kevésbé megalapozott, ami abból magyarázható, hogy a Bizottságnak az Osztályt felülvizsgáló tagjai között csak rangos könyvtárosok voltak, de dokumentálók nem.”<sup>61</sup> Megállapította továbbá, hogy a testület a saját fogalmai szerinti könyvtártudományra alapozva fogalmazta meg véleményét, holott az osztály koncepciója a talán a könyvtártudományt is magában foglaló informatikai felfogás alapján készült. Tény – és ez mindenképpen Bóday, illetve az osztály munkatársainak naprakész tájékozottságát dicséri –, hogy korán felfigyeltek a szakmában bekövetkező nagy átalakulásokra, érzékelték a tradicionális könyvtártudomány tartalmának bővülését, elmozdulását az informatika irányába és a szolgáltatást ennek jegyében kísérelték meg kialakítani.

A felülvizsgálat hatásaként az alábbiak olvashatók: „...nem volt konstruktív. Ennek oka az, hogy a munkatársak hivatalosan a mai napig nem kaptak róla tájékoztatást. Az akkori intézetvezetés – csakis a munkatársak éles követelésére – összdolgozói értekezletet ígért a téma megvitatására, azonban azt soha nem hívta össze. A munkatársak kedvüket veszítették, amit csak fokozott az osztály vezetőjének későbbi megváltása az intézettől.”<sup>62</sup> A káros következmények között említi az anyag, hogy a Gyorstájékoztató megszűnte miatt kiváló csereanyag tűnt el és ezzel komoly anyagi veszteség érte az országot és a KMK-t.

Mindenesetre a vizsgálat után a KMK és a Tájékoztatói osztály újra gondolta tevékenységét. Erről Papp István a III. Országos Könyvtárügyi Konferencián adott hírt. Megállapította, hogy a könyvtárügyi információs szolgáltatásokban konkrét feladatok által meghatározott rendszerre van szükség, amely „a rendelkezésre álló személyi és anyagi feltételek mellett a leggazdaságosabban működik. Ezért került felülvizsgálatra az 1965-ben megindított információs rendszer. Megítélésünk szerint a vállalkozás koncepciója szakmai szempontból kifogástalan, sőt mintaszerű volt, de nem számolt eléggé a hazai szükségletekkel és azzal, hogy a rendszer üzemeltetése meghaladta az e célra fordítható erőforrásainkat.”<sup>63</sup> Végző soron most sem lehet másként értékelni az 1960-as évek tájékoztató tevékenységét; monumentális torzóságában is megérdemli a szakma utólagos méltánylását azokkal a munkatársakkal egyetemben, akik létrehozták. Bóday Pál 1970-ben megvált a KMK-tól és visszatért a sajtó világába. Kapcsolata gyakorlatilag megszűnt a könyvtárüggyel, hosszú élete hátralevő évtizedeiben már csak néhány alkalommal jelentek meg írásai a könyvtári sajtóban.<sup>64</sup>

## Régi-új célok megújuló eszközökkel

A felülvizsgálatot követően a KMK 1971-ben sokszorosított belső előterjesztésben foglalta össze a Szakkönyvtár és a könyvtártudományi tájékoztatás feladatait, az akkori helyzetet és a fejlesztési irányokat. Az előterjesztés elvi állásfoglalása szerint a KMK lemondott a világ szakirodalmi termésének lehető legteljesebb feltárásáról, a továbbiakban viszont a válogatottnan közreadott anyagot a korábbiakhoz mérten mélyebben tárja fel és kiépíti a kurrens szolgáltatások visszakereshető rendszerét. A szolgáltatás elsősorban a könyvtáros és informatikus szakmának készül, de figyelembe veendő a rokon- vagy érintkező tudományok szakembereinek igényei, illetve tekintettel kell lenni a könyvtárakat fenntartó szervek munkatársainak információs szükségleteire is. Egyaránt indokolt

a hazai és a külföldi igények kielégítése, vagyis a hazai használóknak mind a magyar, mind a külföldi irodalmat feltárják, a külföldi szakemberekkel pedig megismertetik a válogatott hazai szakirodalmat. Ezeknek a céloknak megfelelően a dokumentumok különböző mélységű feltárása szükséges a regisztratív szinttől a referátumig és a tömörítvényig.<sup>65</sup>

Időrendben elsőként, 1969-ban indult *Könyvtári és Dokumentációs Szakirodalom. Referáló lap* címen a KMK Szakkönyvtárának anyaga alapján a külföldi irodalmat feltáró kiadvány. Míg a Gyorstájékoztató elvileg a teljes irodalom közvételét megkísérelte, a KDSZ erős válogatás után évi 5–600 cikkről, monográfiáról közölt terjedelmes referátumokat és 1971-től nagyjából ugyanannyi tétel leírása címfordítással ellátva volt olvasható a lapban. Az erős szelektálás azt jelentette, hogy hozzávetőleg évi 2500 címleírás és címfordítás készült a Szakkönyvtárban és került be a katalógusrendszerbe. A KDSZ-ben az anyag visszakereshetővé vált, minden számot betűrendes és tárgyszavas mutató tárt fel. A kiadványt 1972-ig *Horváth Magda* szerkesztette, majd *Kövendi Dénes* vette át beosztását. Az 1969–1973-as évkör kumulált mutatója 1974-ben jelent meg, az 1974–1978-as éveké pedig 1984-ben. A KDSZ szerkesztői igyekeztek a párhuzamos referálást elkerülni, ezért a *Tudományos és Műszaki Tájékoztató* szerkesztőségével összehangolták munkájukat, a TMT-ben referált közleményeket a KDSZ csupán regisztrálta, utalva az ottani közlés tényére.<sup>66</sup>

A Gyorstájékoztató a magyar könyvtártudományi irodalomról átalakulása az 1970-es tárgyévvel kezdődött. Szerkesztőjeként Tarr Lászlóné jegyezte és 1971-től, a következő évtől a leírásokat szakcsoportban közölte a kiadvány. A tételekhez szükség esetén annotáció kapcsolódott és a címeket angol, valamint német fordításban közölte a lap. 1970-től minden egyes számhoz készült betűrendes mutató és tárgyszómutató, amelyeket évente kumuláltak. Az évi négy szám gyűjtőköre a hírlapcikk anyagával és a tanulmányutak jelentéseivel bővült. A bibliográfia címe 1973-ban módosult, a negyedévi

periodicitásnak megfelelően elhagyta a Gyorstájékoztató jelzöt és felvette a *Magyar Könyvtári Szakirodalom Bibliográfiája (MAKSZAB)* nevet. A kiadvány 1970–1974 közötti évfolyamainak használatát 1976-ban újabb kumulált mutató segítette.

A hazai irodalomról készült a külföld tájékoztatására az erősen válogatott, valóban releváns közleményeket közlő referáló lap, a *Hungarian Library and Information Science Abstracts (HLISA)*, amely mintegy 100–120 közleményt referált 1972-től évi két számban. Szerkesztője Tarr Lászlóné lett, de a következő évben *Czinner Tiborné* vette át a posztot. A második évfolyamtól betűrendes és tárgymutatóval jelent meg és kumulálva közölte a korábbi évfolyamokat feltáró teljes indexrendszert. Nemcsak kitűnő csereanyag született a lappal, hanem a magyar könyvtárügyet jól reprezentáló összeállítást vehettek kézbe a külföldi szakemberek. Mutációja orosz nyelven is napvilágot látott *Vengerszkaja Literatura po Bibliotekovedeniju i Informatike (VELBI)* címen. Az előbbi mintegy 400, az utóbbi 150 példányban jelent meg az 1970-es évek közepén.

A Könyvtári Figyelő 1968-ban a felülvizsgálat javaslatának megfelelően dokumentációs lap lett, vagyis nem önálló tanulmányokat, hanem szakirodalmi szemléket közölt. 1969-től azonban KMK és az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács közös lapjaként újult meg, formátuma is módosult, A/5 alak helyett A/4 méretben jelent meg. Munkáját szerkesztőbizottság irányította, élén Barabási Rezső személyében főszerkesztő állt. A lap közleményeiben túlsúlyba kerültek a hazai kérdéseket elméleti szinten tárgyaló tanulmányok, ugyanakkor *Kitekintés* című rovatában a külföldi eredményeket, eseményeket mutatta be. Ebben a formátumban csak néhány évig jelent meg, 1972-ben ismét A/5 méretű lett és a megelőző évek négy száma helyett hatszor jelent meg. Barabási Rezső halála után Sebestyén Géza, az ő elhunytá után *Kiss István* töltötte be a főszerkesztői posztot, majd az ő korai halála után *Bárdosi Mária* és *Gerő Zsolt* kezdetben közösen, majd Gerőné egyedül jegyezte



a Figyelőt. A folyóirat 1955–1974 közötti húsz évfolyamáról *Szinainé László Zsuzsa* összeállításában 1978-ban készült el és jelent meg a reptórium. A Könyvtári Figyelő megjelenésében kisebb zökkenő volt 1977 körül, összevont számok jelentek meg és a hazai rész szerkesztését is a KMK vállalta magára. Tartalomjegyzéke a magyar mellett három nyelven készült és tetszetősebb tipográfiával jelent meg.

1971-ben egy előzmény nélküli kiadvány keletkezett *Könyvtár és Művelődés* címmel. Czinner Tiborné szerkesztésében indult a lap, mely a könyvtárak fenntartóit és a könyvtárügy irányítóit célozta meg. Tallózó periodikum volt, vagyis nem eredeti közleményeket, hanem különféle folyóiratokból, újságokból elsősorban aktuális könyvtár- és művelődéspolitikai írásokat közölt kezdetben évi 10-11 számban, majd megjelenése ritkult, évi néhány alkalommal vehették kézbe az érdeklődők. A kiadvány 1986-ig létezett.

Az 1970-es évek közepére a könyvtártudományi tájékoztatásra korábban jellemző bizonytalanság, útkeresés megszűnt, a kiadványok szerkesztése stabilizálódott, a kialakított koncepció működőképesnek bizonyult.

Az 1971-ben készült előterjesztés<sup>67</sup> foglalkozott a Szakkönyvtár helyzetével is. A hatályos jogszabályok az Országos Széchényi Könyvtárat – a KMK Szakkönyvtára révén – tudományági szakkönyvtárként határozták meg a könyvtártudomány, bibliográfia és dokumentáció területén. Állománya 1965-ben 20 000 kötet volt, kurrens folyóiratainak száma 350.<sup>68</sup> Elhelyezése, működési feltételei meglehetősen mostohák voltak, bár az 1960-as évek elején elkezdett rekonstrukció a legégetőbb gondokat orvosolta, 1973 körül ennek részeként korszerűbbé vált a könyvtár berendezése és megújult az olvasóterem.<sup>69</sup> A szűk alapterületen azonban nem igen lehetett változtatni, ezért 1970 körül az állomány egy részét pincében kellett elhelyezni, sőt selejtezésre is sor került<sup>70</sup> és az 1970-es évek második felében a ritkán használt állományrészek már a Várban addigra kialakított raktárban kaptak helyet. Mindez összekapcsolódott az állományrevízióval, az olvasótermet is átrendezték a használói igényekhez jobban alkalmazkodva.<sup>71</sup>

Az állomány az 1970-es évek elejére jelentősen nőtt, 1973-ban 40 000 dokumentum állt a használók rendelkezésére, 1900 féle periodikumot tartottak nyilván a könyvtárban, melyekből 360 kurrens cím volt. A gyarapodásban meghatározó része volt a nemzetközi kiadványcserének, a külföldi periodikumok jó része került ebben a formában a könyvtárba. Folyamatosan gazdagodtak a különböző különgyűjtemények (szakdolgozatok, úti jelentések, fordítások, prospektusok, fényképek, kongresszusi anyagok – külön jelentős állományrészt képviseltek ezen belül az IFLA anyagai) és ezeknek feltárása is megindult a katalógusrendszerben.<sup>72</sup> Nyilvános könyvtárként működött, rendszeres használóinak száma 300 körül volt, többségükben hallgatók vették igénybe. A gyakorló könyvtárosok viszont szerény mértékben keresték fel, ezért az 1970-es évek közepén a *Szakkönyvtár* a könyvtári sajtóban igyekezett szolgáltatásait a szélesebb szakmai közönséggel megismertetni.<sup>73</sup> Az évtized második felére érzékelhetően nőtt a forgalom, 1977-ben már 1077 beiratkozott olvasó vette igénybe a könyvtár szolgáltatásait.<sup>74</sup> Igaz, a használók zöme változatlanul tanuló volt, többnyire szaktanfolyamot végzett könyvtáros, akik a komplex államvizsgára felkészülve igényelték az irodalmat. Az 1970-as évek elejétől indult a reprográfiai szolgáltatás a könyvtárban és egyedi igényekre vállalt irodalomkutatást is.

Az 1960-as években elkezdődött reformok az 1970-es évek elejére „érték” meg, legalábbis abban az értelemben, hogy a Tájékoztatási osztály két szervezeti egysége – a könyvtár és a dokumentációs részleg – egységes tartalmi feltáró rendszer használatára tért át. A szakkönyvtár a könyveket az ETO alapján tárta fel, a dokumentációs részleg pedig az 1959 óta folyamatosan fejlesztett tárgyszójegyzéket használta. Az ETO-szakkatalógust 1974-ben lezárták és a tartalmi feltárás 1975-től egységesen tárgyszókatalógussal történt.<sup>75</sup>

Az egységes tartalmi feltárás bevezetése indokolta a tárgyszójegyzék továbbfejlesztését tézaurusszá. 1976-ban jelent meg *Könyvtári és tájékoztatási tárgyszójegyzék. Tézaurusz-*

tervezet címmel az összeállítás Horváth Magda és Kövendi Dénes munkájaként.<sup>76</sup> Folyamatos fejlesztése, finomítása után 1987-ben látott napvilágot a második, majd 1992-ben a harmadik kiadás.

Az 1976. évi 15. sz. tvr., illetve a végrehajtását szabályozó kísérő jogszabályok országos feladatkorú szakkönyvtárrá nyilvánították a könyvtártudomány területén a KMK révén az Országos Széchényi Könyvtárat. Eszerint „*az országos feladatkorú szakkönyvtár a szakterületén közvetlenül ellátja az ország bármely településén felmerülő szakirodalmi, valamint e körben a tájékoztatási igények kielégítését, illetőleg közreműködik annak megszervezésében.*”<sup>77</sup> A jogszabály végső soron a fennálló helyzetet rögzítette a KMK vonatkozásában is, hiszen ezen elvek jegyében folyt a könyvtártudományi tájékoztatás már a rendelet megjelenése előtt.

## A változások évtizede

A hetvenes-nyolcvanas évek fordulóján alapvető változások érlelődtek mind a szakmában – ezen belül a Szakkönyvtárban – , mind a tágabb társadalmi és politikai környezetben. Utóbbiak ekkor még nem, vagy csak alig érintették a szakkönyvtár és a tájékoztatás munkáját, az előbbieket viszont már korábban éreztették hatásukat. Ezeknek egyaránt volt személyi és szakmai része. Az 1970-es években fokozatosan megtörtént a könyvtári és a tájékoztató munkában a nemzedékváltás, azok, akik már az 1950-es, 1960-as években ezen a területen dolgoztak, nyugalományba vonultak és helyüket egy fiatalabb, zömmel az 1950-es években született korosztály vette át. A korábban kialakult stabil munkaszervezetnek és a jól végiggondolt koncepciónak köszönhetően a Szakkönyvtár kiegyensúlyozottan működött a személyi változások ellenére, az új munkatársak sikeresen kapcsolódtak be a folyamatos munkákba.

Az 1970-es évek végén elkezdődött az *ISBD* alapú szabványok hazai közreadása és gyakorlati bevezetése a feldolgozó munkában. A

könyvtár tevékenységét ez annyiban érintette, hogy 1982-ben az új szabvány szerinti leíró katalógust nyitott, elkezdődött és folyamatosan zajlott a régi revíziója<sup>78</sup>, valamint a tájékoztató kiadványokban is fokozatosan megtörtént alkalmazásuk. A munkatársak egyébként aktívan közreműködtek az új szabványokat bemutató segédletek, tankönyvek kidolgozásában és ezzel jelentős mértékben hozzájárultak azok országos megismeréséhez. (*Tremkóné Meszlenyi Mária: Mikrofilmlapok bibliográfiai leírása*, 1980; *Rácz Ágnes: Nem publikált úti jelentések bibliográfiai leírása*, 1981; *Kovács Lászlóné: Úti jelentések könyvtári kezelése*, 1984; *Rácz Ágnes: Bibliográfiai leírás, katalogizálás*, 1985; *Kovács Katalin: Disszertációk és szakdolgozatok könyvtári kezelése*, 1986.)

A könyvtár munkáját már a hetvenes években jelentősen befolyásolta a felkészülés a várbeli új otthon elfoglalására. Említettük, hogy helyhiány miatt a ritkábban használt dokumentumok egy része már Budán volt. A KMK elhelyezésének terve az 1960-as évektől több alkalommal változott, főleg 1969-től, amikor kormányhatározat született az I., Szent György-térre gondolt építmény elhagyásáról – korábban szó volt róla, hogy eredetileg itt kapott volna helyet a KMK.<sup>79</sup> Az F-épület áttervezésével kellett helyet találni az intézménynek és a Szakkönyvtár olvasótermének. Először az V. szintre szánták, majd a tervek 1975-ös átdolgozásakor jelölték ki a Tájékoztatási osztály végleges helyét a VIII. szinten. Mindez megnehezítette a felkészülést a költözésre, amelyre pénzügyi és kivitelezési gondok miatt évekkel később került sor és az OSZK valamint a KMK csak 1985. áprilisától kezdhetette meg működését új helyén.

A Szakkönyvtár a nehézségek ellenére folyamatosan működött, az átköltözést nagyobb gondok nélkül sikerült lebonyolítani, az olvasószolgálat is csak a legrövidebb ideig szünetelt. Előzetesen megtörtént az olvasótermi kötetek átszakozása, új jelzetet kaptak a könyvek, elkészültek az új tájékoztató feliratok, röplapok, a katalógusszekrények feliratai – vagyis minden előkészület megtörtént a korábbinál lényegesen jobb körülmé-

nyek közé kerülő könyvtár működési feltételeinek biztosítására.<sup>80</sup> Az új, mintegy 300 négyzetméternyi helyén a könyvtár korszerű technikai eszközök segítségével bővítette szolgáltatásait, a másolást például a Soros-alapítványtól kapott nagyteljesítményű xerox-géppel végezték munkatársai, 1986-ban audiovizuális stúdió létesült és több új dokumentumtípus, hangzó anyag és videofilm integrálódott az állományba, 1987-ben pedig diamagnóval gazdagodott az eszközpark. Különgyűjteményei közül jelentősen gyarapodott a szakdolgozatoké, feltárásuk betűrendes és tárgyszókatalógusban folyamatosan történt. Az *IFLA*-anyagokról a *Könyvtári és Informatikai Központi Gyarapodási Jegyzék* című kiadványban is lehetett tájékozódni. Egyéb gyűjteményrészei a következők voltak: úti jelentések, aprónyomtatványok, fotótár, lapkivágatok gyűjteménye, könyvtárismertető, prospektustár. Az utóbbi gyűjteménybe helyezett dokumentumok elsősorban az audiovizuális eszközökről, a reprodukciós berendezésekről és a számítástechnikáról nyújtottak tájékoztatást. A prospektusokról egy ideig szabadlapos formában a magyar mellett angol és orosz nyelven önálló tájékoztató füzetet jelentettek meg *Információ a könyvtári és információs munka eszközeiről és berendezéseiről (IKIMEB)* címmel. Ez a jegyzék 1987-ben megszűnt, pontosabban akkortól a Tudományos és Műszaki Tájékoztatás szerkesztőségével történt megállapodás alapján a folyóiratban látott napvilágot.<sup>81</sup>

Az IKIMEB tehát már igyekezett a szakmát tájékoztatni a számítástechnikáról. A Szakkönyvtár állományában a kérdés elméleti irodalma akkor már jelen volt és a tájékoztatási kiadványok is hírt adtak az új technológia könyvtári alkalmazásáról. A könyvtár 1986-ban szerezte be első számítógépét és kezdődött el használatának tanulása, majd alkalmazása a gyakorlati munkában. A Commodore PC 20-as géppel a KDSZ gépi előállítását kezdték el, illetve „melléktermékeként” megszületett *MANCI*, a *Magyar és Nemzetközi Cikkek* adatbázisa. 1988-ban az adatbázisból *SDI* szolgáltatást szerveztek. 1989-ben a Szakkönyvtár két újabb személyi számí-

tógéphez jutott és ezzel lehetővé vált a *MANCI* adatbázis olvasói használata.<sup>82</sup> Az adatbázisba 1986-tól kerültek be a hazai és külföldi könyvtártudományi cikkek és a fordulóévvél lezárult az évtizedeken át manuálisan épített analitikus cédulakatalógus. A *MANCI* 1993-ban kapcsolódott az OSZK helyi hálózatához és vált használhatóvá a nemzeti könyvtár gépein, majd 2000 februárja óta az Interneten is elérhető, a közelmúltban viszont (2007-től) szerepét átvette a *HUMANUS* adatbázis.

Az 1980-as években bekövetkező politikai és társadalmi változásoknak mintegy előjele volt a KMK szervezetének átalakulása, valamint az Országos Széchényi Könyvtárral való kapcsolatrendszerének újragondolása. 1982-ben lemondott tisztéről Papp István igazgató, az intézmény egyes funkciói átkerültek a nemzeti könyvtárba. Mindezek és a könyvtárügy, könyvtárpolitika kezdődő alapvető átrendeződése csakhamar elindították a vitákat a KMK szerepéről, feladatairól, helyéről a szakmai közéletben. Az évtized közepétől váltak komolyan érzékelhetővé a gazdasági nehézségek és a könyvtárak emelkedése a Szakkönyvtár gyarapító munkáját értelemszerűen ugyanúgy érintette, mint a többi hazai gyűjteményét.

A kiadványok folyamatosan jelentek meg, szerkesztésükben apróbb változtatások történtek mindössze. A KDSZ gondozását Kövendi Dénes végezte 1983-ig, attól az évtől neve lektorként szerepelt a lapon. Utóda *Hegyközi Ilona*, majd *Novák István* lett, 1988-tól pedig ketten váltokozva jegyezték a lapot 1990-ig, amikor önálló kiadványként megszűnt és a Könyvtári Figyelő rovataként jelent meg a továbbiakban. 1986-ban látott napvilágot a KDSZ 1979-1984. közötti évfolyamainak mutatója Kövendi Dénes szerkesztésében és – korábban említettük – elkezdődött a KDSZ gépi előállítása.

A MAKSZAB szerkesztője az 1979. 2. számig Tarr Lászlóné volt, a következő füzet már Hegyközi Ilona és Rácz Ágnes neve alatt jelent meg. Az 1975–1979. közötti évek mutatókötetét *Jávori Ferencné* szerkesztette és az 1980-as években rajtuk kívül még *Feimer Ágnes* és

Mándy Gábor jegyezte hosszabb-rövidebb ideig a lapot. A MAKSZAB történetének jeles eseménye volt az 1990. évi 1–2. összevont szám megjelenése, ugyanis immár számítógéppel készült. A gépesítés szükségszerűen kisebb technikai és szerkesztési változással járt, ettől függetlenül a megszokott módon és színvonalon, rendben napvilágot látott.

A hazai szakirodalom angol nyelvű referálólapja, a HLISA és orosz nyelvű mutációja, a VELBI sorsa eltérően alakult, míg utóbbi 1989-ben megszűnt, az előbbi 1990-től szintén számítógépes előállítással készült. Szerkesztői Czinner Tibornét követően Hegyközi Ilona, Mándy Gábor és Feimer Ágnes voltak.<sup>83</sup>

Az évtized végén, a rendszerváltozás idején a Könyvtári Figyelő is átalakult. Az 1980-as években a folyóirat szerkesztésében több újdonság jelent meg. Egy-egy kérdést alaposan kidolgozó tematikus különszámok készültek (képzés, gépesítés) vendégszerkesztő közreműködésével. A folyóirat megjelenésében 1988-ban kezdtek gondok mutatkozni, anyagi okokból csökkenteni kellett terjedelmét, 1989-ben pedig a lapot addig előállító és terjesztő *Múzsák Kiadó* felmondta a szerződést. Az összes nyomdai és terjesztési teendő a továbbiakban az OSZK-ra, illetve a KMK-ra hárult. A KF 1990. évi 1. számában rövid szerkesztői közleményben közölte a folyóiratot 12 éven át felelős szerkesztőként jegyző Gerő Zsoltné, miszerint „közömbös papír adta tudtomra, hogy a megbízatásom lejár.” Az 1990. évi 5-6. összevont számot már Kovács Katalin Pál Ilonával szerkesztette és az év során lemondott posztjáról a szerkesztőbizottság elnöki tisztét betöltő Papp István.

## Könyvtártudományi és Módszertani Központtól Könyvtári Intézetig

Bereczky László az általa szerkesztett *Könyvtáros* 1989. évi szeptemberi számában terjedelmes cikket publikált az akkor 30 éves KMK-ról. Az írás nem éppen ünnepre sikeredett, a szerző a

rá jellemző markáns stílusban taglalta a dolgot végén, miszerint a Könyvtártudományi és Módszertani Központ az 1980-as években már nem tölti be azt a szerepet, amelyet alapítói az intézménynek szántak, nem képes az átalakuló könyvtáraknak valóban fontos és hasznos szolgáltatást nyújtani. Az illusztris szerző – hosszú évtizedekig a KMK munkatársa – nem volt egyedül véleményével, úgy 1987-től a magyar könyvtárügy jelenét és jövőjét érintő szóbeli és írásos megnyilatkozások mind érintették az intézmény helyzetét. Voltak nézetek, amelyek a Könyvtártudományi és Módszertani Központ teljes fölöslegességét fejtették ki, mondván, hogy egy jellegzetesen paternalista jellegű intézmény, eljárt felette az idő, legjobban lenne megszüntetni vagy valamely más intézményhez kapcsolni egyes feladatait. A legszélsőségebb KMK-ellenes vélemények is egyetértettek azonban abban, hogy mindez nem vonatkozik a Szakkönyvtárra, arra és az általa nyújtott szolgáltatásokra a szakmának szüksége van.

Hasonlóan vélekedett a könyvtárról és dokumentációs tevékenységéről a KMK munkáját 1994-ben felülvizsgáló testület. Míg az intézmény működésére vonatkozóan számos bírálatot fogalmazott meg a grémium, a könyvtárról az alábbiakat állapította meg: „*A Könyvtártudományi Szakkönyvtárnak és tájékoztató szolgáltatásainak a működését, színvonalát, szervezettségét bizottságunk egyöntetűen kiemelkedőnek találta. Szerencsés fejleménynek ítéltető a KDSZ és a KF egybeolvasztása is. A MKASZAB, HLISA, MANCI diszciplináris szakirodalmi szolgáltatások is rendkívül eredményesek és fontosak, s példaértékűek lehetnek más szakterületek számára is.*”<sup>84</sup>

A rendszerváltoztatás éveiben természetesen a könyvtár munkatársai is keresték a megújulás módjait. Helyzetük nem volt könnyű, a KMK és azon belül a könyvtár létszáma néhány év alatt mintegy 40%-kal csökkent, ugyanakkor a könyvtárban új feladatok jelentkeztek. Az egyik ilyen új kötelezettség a könyvtári címjegyzék vezetése volt, lényegében egy új *Könyvtári Minerva* előkészítő munkálatai kezdődtek el 1990-



ben a *Könyvtári címjegyzék* elnevezésű adatbázis építésével, melynek neve később *Magyar könyvtárak szolgáltatási kalauza (MKC)* alakra változott. Az adatbázisból jött létre 1997-ben Rácz Ágnes szerkesztésében a *Könyvtári Minerva 1996. A könyvtárak szolgáltatási kalauza* című, illetve alcímű terjedelmes adattár három kötetben. E kiadvány szolgáltatta később az alapot a nyilvános könyvtárakról vezetett jegyzékhez, melyet az 1997. évi törvényben, illetve a kísérő jogszabályban előírtaknak megfelelően kellett felállítani. A feladatot kezdetben a Szakkönyvtár látta el, a *Könyvtári Intézet* létrejötte után, 2000-tól vette át a jegyzékkel kapcsolatos teendőket a régi-új intézmény egy másik szervezeti egysége.<sup>85</sup>

Éppen a *Minerva* révén megbízható adattár áll rendelkezésünkre a Szakkönyvtár 1995. évi állományáról és szolgáltatásairól. Főgyűjtőkörébe a következő szakterületek irodalma tartozott: könyvtártudomány, tájékoztatástudomány, könyvtár- és tájékoztatásügy, könyvtártörténet, könyvtártechnológia, könyvtári ügyvitel, bibliográfia, dokumentáció, könyvtárinformatika, könyvtárgépesítés. Mellékgyűjtőköre az írástörténetet, könyvtörténetet, nyomdászattörténetet, könyvkiadást és könyvkereskedelmet ölelte fel. Dokumentumtípus szerinti tagolásban könyvet, időszaki kiadványt, kéziratot, szakdolgozatot, fotót, lapkivágatot, hangkazettát, videokazettát és elektronikus dokumentumot gyűjtött, vagyis gyakorlatilag minden olyan lehetséges hordozót, amelyen a gyűjtőkörének megfelelő információ volt. Az állomány 1995. december 31-én 101 306 könyvtári egységből állt, amely 42 943 könyvet, 21 000 időszaki kiadványt, 13 688 gép- és kéziratot, továbbá 23 635 egyéb dokumentumot jelentett. Különgyűjteményei az alábbiak voltak: IFLA-anyagok gyűjteménye, szakdolgozat- és disszertációgyűjtemény, úti jelentések, fordításgyűjtemény, könyvtárismertető, könyvtári aprónyomtatványok és propagandaanyagok gyűjteménye, prospektustár, lapkivágat-gyűjtemény, fotótár, audiovizuális gyűjtemény. 169 kurrens hazai és 347 külföldi periodikum járt a könyvtárba, melyben 40 olvasótermi hely volt

és helybenolvasással, kölcsönzéssel, könyvtárközi kölcsönzéssel, fénymásolással, irodalomkutatással, szelektív információterjesztéssel és adatszolgáltatással segítette használóit kiadványain kívül. A könyvállomány éves gyarapodása 1991–1995 között ingadozó volt: 1991-ben 466, 1992-ben 415, 1993-ban 512, 1994-ben 747, 1995-ben 489 kötettel bővült. Vételből kisebb rész származott, többnyire ajándékként, csereként és az akkor még létező kötelezpéldányokból válogatásként került a gyűjteménybe. Ezekben az években néhány hagyatékkal gazdagodott a könyvtár, így Kóhalmi Béla vagy Lázár Péter örököseitől és mintegy 2300 kötetben a század elejéről származó külföldi könyvtárügyi szakirodalom értékes gyűjteményét kapta a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárból.<sup>86</sup>

Megelőzte a *Minerva* kiadását 1995-ben a könyvtár munkatársai által összeállított és *Kovács Emőke* szerkesztésében napvilágot látott *Könyvtárosok zsebkönyve 1995.* című adattár, amely nem a könyvtárak, hanem a bibliotékákkal valamilyen módon kapcsolatba kerülő intézmények, szervezetek, vállalatok, fejlesztők stb. adatait tartalmazta. A két egymást kiegészítő kiadvány minden valószínűség szerint nyomtatott formában utoljára jelent meg.

Az 1990-es évek elején épülő adatbázisok közül az egyik éppen e sorok írásakor látott napvilágot három monumentális kötetben. *Gerő Gyula* évtizedek óta gyűjtött könyvtártörténeti kronológiáját Rácz Ágnes a *KRONOL* nevű adatbázisba szerkesztette, a nyomtatott változat 2009-es évszámmal, de 2010. februárjában jelent meg *Magyar könyvtártörténeti kronológia* címen az OSZK kiadásában.

A Szakkönyvtár tájékoztató kiadványai közül a MAKSZAB változatlan formában és tartalommal jelent meg, ugyanakkor már nem a MAKSZAB volt a szakterületen megjelenő egyetlen kurrens hazai szakbibliográfia, ugyanis az 1976-os tárgyévtől a Magyar Könyvszemle rovataként önálló könyvtörténeti bibliográfia indult. A vitathatatlanul kitűnő, jól használható MAKSZAB és mellette a sok szempontból hasonló tartalmú, vagyis bizonyos értelemben két-

ségtelenül párhuzamosnak tekinthető, de a más gyűjtőkörű, ebből következően más forrásbázisból merítő és természetesen más célközönségnek szánt két kurrens szakbibliográfia bizonyítja, hogy egy tájékoztatási eszközzel minden igényt nem lehet kielégíteni, szükségesek a speciális igényeket megcélzó kiadványok. A MAKSZAB a könyv- és könyvtártörténeti irodalmat természetesen regisztrálta, de a kapcsolódó határterületek irodalma, a tágan felfogott művelődéstörténet értelemszerűen csak erősen válogatva szerepelt a bibliográfiában. A Magyar Könyvszemle hasábjain megindult és az Országos Széchényi Könyvtárban szerkesztett *A magyar könyvtörténeti szakirodalom ...-ban* című könyvészet (címe később *A magyar nyomda-, könyv-, sajtó- és könyvtártörténeti szakirodalom ...-ban* alakra módosult) éppen ennek az irodalomnak összegyűjtésével segítette a kutatókat.

Hogy a különböző szakbibliográfiák gyűjtőköre kijelölésében, az anyaggyűjtésben és a közreadásban szükséges az együttműködés, az nyilvánvaló. A két bibliográfia között erre akkor nem került sor, csak évtizedekkel később lett a könyvtörténeti bibliográfia gondozása a Szakkönyvtár egyik feladata. Akkor, amikor az Országos Széchényi Könyvtárban megkezdődött a különböző helyeken folyó cikkfeldolgozás egységes adatbázisba szervezését előkészítő program a 2002-ben megszűnt *MNB Időszaki Kiadványok Repertórium*a pótlására. A Magyar Könyvszemle közreadott bibliográfia ma már (a 2007-es tárgyévtől) a többi könyvtártudományi tájékoztató kiadvánnyal együtt a HUMANUS adatbázisból előállítva készül.<sup>87</sup> Egyúttal 2006-ban a MAKSZAB nyomtatott változata is megszűnt, a kiadvány elektronikusan közreadott 2007. első száma tudatta, hogy a továbbiakban a HUMANUS adatbázisból a BODZA keretrendszer programozási eszközeivel állítódott elő.

Az angol nyelvű referálólap, a HLISA közreadásában a folyamatosság 1999-ben némileg megszakadt, a 2000–2001. évfolyam összevont kötetben jelent meg Feimer Ágnes szerkesztésében. A tárgyév és a megjelenési év között saj-

nátatosan egyre nő a távolság, az általam ismert utolsó évfolyam a 34., a 2005. év anyagával.

A KDSZ – mint korábban már szó volt róla – önálló kiadványként az 1990. évi 4. számmal megszűnt. Rövid tájékoztató tudatta az olvasókkal, hogy „*A Könyvtártudományi Szakkönyvtár állományából a több mint 200 jelentős könyvtári és informatikai szakfolyóiratot továbbra is feltárjuk, az eddigi gyakorlat alapján és a megszokott teljességgel. A cikkeirolalom legjaváról ezután negyedévenként a Könyvtári Figyelő új folyamának Külföldi folyóirat-figyelő rovata közöl majd referátumokat. [...] Azokról a cikkekről pedig, amelyekről pusztán címfordítás készül, ezután csak a MANCI adatbázisban való kereséssel szerezhetnek tudomást.*”

A Könyvtári Figyelő a következő évben megújult külsővel és tartalommal jelent meg. Megtartotta korábbi évfolyamjelölését, de az 1991-es évtől indulót *Új folyam* jelöléssel külön is számoztta. Formátumában visszatért a lap történetében már kétszer is alkalmazott A/4 alakra. A lap főszerkesztője *Szente Ferenc*, a KMK igazgatója lett, felelős szerkesztőként Kovács Lászlóné jegyezte. *Szente Ferenc* nyugállományomba vonulása után az 1993. évi 4. számtól Kovács Emőke (Kovács Lászlóné) vette át tiszttét, helyettes főszerkesztőként Kovács Katalin segítette munkáját. A főszerkesztői posztot később *Hegedűs Péter* (az 1997. 1. számtól), majd őt követően a 2001. 1. számtól *Dippold Péter* töltötte (tölti) be. Az 1997. 1. számtól a szerkesztőség munkáját tanácsadó testület segíti. Az elmúlt mintegy két évtized alatt a Figyelő szerkezete, rovatbeosztása gyakorlatilag nem változott, négy nagyobb szerkezeti egységben jelennek meg a közlemények, a *Tanulmányok* eredeti, többnyire magyar szerzők nagyobb terjedelmű dolgozatait tartalmazza, a *Kitekintés* a külföldi könyvtárügyét mutatja be cikkeiben vagy tömörítvényekben, a *Szemle* (később *Könyvszemle* néven) recenzióknak ad helyet. A megszűnt KDSZ örököse a *Külföldi folyóirat-figyelő*, számonként mintegy 70–100, vagyis évente hozzávetőleg 3-400 referátum jelenik meg a lapban. 2000-ig angol és német nyelvű referátumok készültek a lapban közölt írásokról, 2001 óta viszont már csak angolul. Az

egykori KDSZ örökségként 1996-ig részletes index tárta fel minden évfolyam anyagát.

A lap évi négy számban jelent meg, néhány alkalommal azonban összevont számokat adott közre a szerkesztőség. Többször is megjelent, ezek konferenciák anyagát tartalmazták vagy faktografikus jellegű kiadványok voltak, mint például Gerő Gyula összeállítása a kitüntetett könyvtárosokról. A folyóirat mellett *A Könyvtári Figyelő könyvsorozata* elnevezéssel 1993-1995 között három kötet látott napvilágot (*Könyvtárak és információs intézmények szerepe a demokratikus tájékoztatás szolgálatában. Szerk. Kovács Katalin, Rácz Ágnes, 1993; Vajda Erik: Időszaki kiadványok válogatott cikkeinek online adatbázisa kooperációs partnerek együttműködésével, 1994; A többkönyvű oktatás felé: könyv- és könyvtárhasználati módszerek, példák. Főszerk. Nagy Attila, szerk. Kovács Katalin, 1995.*)

## Epilógus: KMK-ból Könyvtári Intézet

1997 végén az Országgyűlés elfogadta az 1997. évi CXL. törvényt a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről. A jogszabály 60. §-ának 3. bekezdése meghatározta a könyvtáraknak, illetve a könyvtári rendszernek nyújtandó szakmai szolgáltatásokat, ezek sorában a b) pont alatt előírta a „*könyvtári és információs szolgáltatás fenntartása a könyvtári és információs szolgáltatási tevékenység szakterületén*” kötelezettséget. A törvény a szakmai szolgáltatások ellátását a *Könyvtári Intézet* néven megszervezendő új intézményre bízta. Jogállását a 6/2000. (III.24.) NKÖM rendelet határozta meg úgy, hogy a működéséhez szükséges személyi és tárgyi feltételeket elsősorban a Könyvtártudományi és Módszertani Központ 1999. évi december 31-ei létszámából és a rendelet hatálybalépésekor meglévő feltételeiből kiindulva kell kialakítani.

Az Intézet a következő évben Dippold Péter vezetésével kezdte meg működését és készítette el a 2001–2005 közötti évekre vonatkozó terveit.<sup>88</sup>

A korábbi évtizedekhez képest markánsan megjelent a szakmai információszolgáltatás minden területén a digitalizálás és a meglévő kiadványok elektronikus változatának elkészítése, az intézmény honlapján elérésük feltételeinek megteremtése. A könyvtár feladatai között változatlanul szerepel a magyar könyvtári szakirodalom dokumentumtípustól és információhordozótól független, teljességre törekvő gyűjtése, a nemzetközi szakirodalom válogatott beszerzése és a könyvtári témájú hungarikumok megszerzése, együttműködve a nemzeti könyvtárral. A könyvtári szakirodalom dokumentációs jellegű feldolgozásában a még a megelőző korszakban kialakult gyakorlat és kiadványszerkezet folytatását tartalmazza a dokumentum, hangsúlyozva ezen a területen is a digitalizálás fontosságát.

A könyvtár neve 2004-ben megváltozott, *Könyvtörténeti és Könyvtártudományi Szakkönyvtár*-ra módosult. 2004-ben ugyanis új gyűjtemény alakult *Európai Könyvtörténeti Gyűjtemény (EKGY)* elnevezéssel a szakkönyvtár részeként. Ez a gyűjtőkör módosítását is jelentette, hangsúlyosabban megjelentek az írás, a könyv, a nyomdászat, a sajtó, a könyvkiadás és könyvkereskedelem múltjával foglalkozó dokumentumok a könyvtárban az OSZK állományából átkerült kötetekkel. Mindez szükségessé tette (teszi) az állományvédelmi kérdések átgondolását, a dokumentumforgalmazás új szabályozását. A történeti profil markánsabb megjelenése figyelhető meg abban is, hogy immár a könyvtár munkatársai készítik a Magyar Könyvszemle könyvtörténeti bibliográfiáját – fentebb erről már volt szó – és bekapcsolódott az intézmény az *Annual Bibliography of the History of the printed Book and Libraries (ABHB)* című nemzetközi könyv- és könyvtártörténeti bibliográfia építésébe.<sup>89</sup>

## Jegyzetek

1. A hazai szakirodalmi tájékoztató tevékenység kialakulását tárgyaló gazdag szakirodalom adatainak részletes közlésétől eltekintünk, csupán egy új tanulmányra utalunk, amelynek jegyzeteiben a korábbi irodalmat is megtalálja az érdeklődő:

- KÉGLI Ferenc: Hatvan éve alakultak meg a szakmai dokumentációs központok. = Könyvtári Figyelő, 19. (55.) évf. 2009. 3. sz. 445–457. p.
2. Magyar Könyvszemle, Új folyam (8.kötet) 1900. 327. p.
  3. Magyar Könyvszemle, Új folyam (20. kötet) 1912. 83. p.
  4. SONNEVEND Péter: A Népművelés c. folyóirat (1906-1918) a modern közkönyvtárakért. 1–3. rész. = Könyvtári Figyelő, 18. (54.) évf. 2008. 4. sz. 641–658. p., 19. (55.) évf. 2009. 1. sz. 65–80. p., 19. (55.) évf. 2009. 2. sz. 210–226. p.
  5. POGÁNY György: A magyar könyvtári szaksajtó vázlatos története 1. rész (1876-1946.) = Könyvtári Figyelő, 6. (42.) évf. 1996. 4. sz. 585–596. p.
  6. Uo.
  7. Az Országos Könyvtári Központ megvizsgálása. Budapest, 1952. május 14–19. – Gépirat. – 58 levél. Könyvtári Intézet Szakkönyvtára, 4-2415.
  8. Uo. 18. levél
  9. Uo. 22. levél
  10. WALDAPFEL Eszter, V.: Az Országos Széchényi Könyvtár a felszabadulás óta. In: Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1956. Bp.: OSZK, 1958. 17. p.
  11. BORSA Gedeon: Az Országos Széchényi Könyvtár elhelyezésének története. = A könyvtáros, 10. évf. 1960. 7. sz. 484–486. p.
  12. Jelentés a Könyvtártudományi Szakkönyvtár felülvizsgálatáról. Budapest, 1956. július 25. – Gépirat. – 9 levél. Könyvtári Intézet Szakkönyvtára, 4-3170.
  13. Uo. 5. levél
  14. Uo. 8. levél
  15. Uo. 3. levél
  16. Uo. 4. p.
  17. Uo. 5. p.
  18. Uo. 4–5. p.
  19. A Bibliotekar magyarul is megjelenik. = A könyvtáros, 3. évf. 1953. 4. sz. 18. p., MALÁN Magda, H.: A Magyar-Szovjet Baráti Társaság Könyvtártudományi Szakosztálya. = Magyar Könyvszemle, 1955. évf. 1–2. sz. 137. p.
  20. WALDAPFEL, a 10. sz. jegyzetben i.m. 23. p.
  21. NEMES György: A Béke Világtanács budapesti ülése. = A könyvtáros, 3. évf. 1953. 6. sz. 1–2. p., KATONA Jenő: Hívjunk harcba minden dolgozót a béke megvédésére. = A könyvtáros, 3. évf. 1953. 7. sz. 1–3. p.
  22. Idézi KATONA Jenő u.o. 1. p.
  23. WALDAPFEL, a 10. sz. jegyzetben i.m. 22. p.
  24. Mit várhatnak a könyvtárak a Könyvtártudományi és Módszertani Központtól? = A könyvtáros, 9. évf. 1959. 5. sz. 321–325. p.
  25. Uo. 323. p.
  26. RÁCZ Aranka, N.: A KMK Könyvtártudományi dokumentációs csoportjának munkája. = OSZK Híradó, 2. évf. 1959. 7. sz. 3–4. p.
  27. Hír. A Vezetői Kollégium üléséről. = OSZK Híradó, 1. évf. 1958. 9–10. sz. 3. p.
  28. A sorozatról, annak tartalmáról és a közreadás kisebb-nagyobb problémáiról TÓTH András írt: Az Országos Könyvtárügyi Tanács kiadványai. = Magyar Könyvszemle, 76. évf. 1960. 1. sz. 80–82. p.
  29. Az Országos Széchényi Könyvtár 1959. évi beszámolója. In: Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1959. Bp.: Országos Széchényi Könyvtár, 1961. 52. p.
  30. A Könyvtári Figyelő ötödik évfolyama elé. = Könyvtári Figyelő, 5. évf. 1959. 1. sz. 1–2. p.
  31. Könyvtári Figyelő, 5. évf. 1959. 8. sz. 51. p.
  32. [RÁCZ Aranka, N.] N.R.A.: A KMK dokumentációs csoportjának értekezlete és felhívása. = OSZK Híradó, 2. évf. 1959. 12. sz. 7–8. p.
  33. A programról TOMBOR Tibor két fórumon is beszámolt, a két közlemény kiegészíti egymást. Az első az OSZK Híradóban jelent meg A Könyvtári Figyelő fejlesztésének problémái címmel a folyóirat 1960. évi 10. számában a 216–218. lapon, a másik cikket a Magyar Könyvszemle-ben publikálta a kiadvány 1961. évfolyamának 213–214. lapján Új feladatok, új utak előtt a Könyvtári Figyelő címen.
  34. OSZK Híradó i.m. 216. p.
  35. Magyar Könyvszemle i.m. 213–214. p.
  36. A vita résztvevőinek gondolatai: OSZK Híradó i.m. 216–217. p.
  37. A magyar könyvtártudományi bibliográfia kérdéséhez. = Magyar Könyvszemle, 75. évf. 1959. 306–307. p.
  38. Hogyan használhatjuk fel a könyvtári irodalmat? = A könyvtáros, 11. évf. 1961. 1. sz. 35. p.
  39. Könyvtárügyi bibliográfiát! = A könyvtáros, 11. évf. 1961. 5. sz. 293. p.
  40. Az Országos Bibliográfiai Munkaértekezlet. = A könyvtáros,



11. évf. 1961. 11. sz. 648. p. A gödöllői értekezlet jótékony hatását a kurrens szakbibliográfiai tevékenységre FÜGEDI Péterné összeállítása is érinti: Kurrens nemzeti szakbibliográfiáink elemzése. Bp. : Népművelési Propaganda Iroda, 1972. 59 p.
41. Kurrens szakbibliográfiáink helyzete. = Magyar Könyvszemle, 78. évf. 1962. 88. p.
42. A vizsgálat legfontosabb megállapításai: A Könyvtártudományi Szakkönyvtárról. = OSZK Híradó, 5. évf. 1962. 3. sz. 59–61. p.
43. Uo. 59–60.p.
44. RÁCZ Ágnes: Új utakon a 45 éves Könyvtártudományi Szakkönyvtár. = Könyvtári Figyelő, 5. (41.) 1995. 1. sz. 28. p.
45. BÁNLAKY Éva – SOMOGYI Anna: A KMK legújabb periodikus kiadványai. = OSZK Híradó, 5. évf. 1962. 4–5. sz. 93. p.
46. Uo.
47. Az 1963. évi első félévi kumulációt elemezte PAPP István: Magyar hírlapok könyvtári vonatkozású cikkeiről 1963. első felében. = Könyvtári Figyelő, 9. évf. 1963. 6. sz. 271–286. p. A kiadvány egyébként a megyékkel együttműködve készült és a szerkesztők támaszkodtak a Sajtófigyelőtől kapott cikk-kivágatokra.
48. Die Zusammenarbeit der sozialistischen Länder auf dem Gebiet der bibliothekswissenschaftlichen Dokumentation und Information = A szocialista országok együttműködése a könyvtártudományi dokumentáció és tájékoztatás területén. In: Könyvtártudományi módszertani központok nemzetközi értekezlete : Budapest, 1964 december = Internationale Arbeitstagung der bibliothekswissenschaftlich-methodischen Institute : Budapest, 1964. Dezember. Bp. : KMK, 1967. 97–126. p.
49. Jelentés a KMK tájékoztató munkájának felülvizsgálatáról. Budapest, 1967. július 27. – Gépirat. – 32 levél. Könyvtári Intézet Szakkönyvtára, 4-3079.
50. Uo. 3. levél
51. Uo. 3. levél
52. Uo. 6. levél
53. Uo. 3. levél
54. Uo. 9. levél
55. Uo. 10. levél
56. Uo. 9. levél
57. Uo. 7. levél
58. Uo. 8. levél
59. Uo. 9. levél
60. A Tájékoztatási Osztály tevékenysége és az 1967. évi felülvizsgálat javaslatainak végrehajtása. Budapest, 1971. január. – Gépirat. – 6 levél. Könyvtári Intézet Szakkönyvtára, 4-3803.
61. Uo. 1. levél
62. Uo. 2. levél
63. PAPP István: A Könyvtártudományi és Módszertani Központ helye és szerepe a központi könyvtári szolgáltatások rendszerében. In: A III. Országos Könyvtárügyi Konferencia teljes dokumentumanyaga. Szerk. Kovács Máté, Rác Aranka. Bp. : Népművelési Propaganda Iroda, 1971. 397. p. (Könyvtártudományi tanulmányok 1970 : Az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács Kiadványa; 28.)
64. HORVÁTH Tibor: A véletlen és a predesztináció 70 éve. Tisztelet Bóday Pálnak. = Könyvtáros, 41. évf. 1991. 5. sz. 262–265. p., KÖVENDI Dénes: Bóday Pál (1921–2009) emléke. = Könyvtári Figyelő, 19. (55.) évf. 2009. 1. sz. 61–64. p.,
65. A Könyvtártudományi és Módszertani Központ feladatai a könyvtártudományi és informatikai tájékoztatásban. Bp. : KMK, 1971. – Sokszorosított belső előterjesztés. – 6 levél. Könyvtári Intézet Szakkönyvtára, 4-3816.
66. PAPP István: A Könyvtártudományi és Módszertani Központ tevékenysége 1974–1975-ben. In: Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1974–1975. Bp. : OSZK, 1978. 91–92. p.
67. Ld. 65. sz. jegyzetben i.m.
68. Könyvtári Minerva 1. kötet. Bp. : OSZK KMK, 1965. 596. p.
69. PAPP István: A Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkája 1973-ban. In: Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1973. Bp. : OSZK, 1976. 52. p.
70. A Tájékoztatási Osztály tevékenysége és az 1967. évi felülvizsgálat javaslatainak végrehajtása. A 60. sz. jegyzetben i.m. 4. p.
71. PAPP István: A Könyvtártudományi és Módszertani Központ tevékenysége 1974–1975. In: Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1974–1975. Bp. : OSZK, 1978. 91–92. p.
72. A könyvtári és tájékoztató szakirodalom gyűjtése és feltárása. = OSZK Híradó 16. évf. 1973. 9–10. sz. 167–174. p.
73. JORDÁN Katalin: Mit nyújt a könyvtárosoknak a Könyvtártudományi és Módszertani Központ szakkönyvtára? = Könyvtáros, 26.évf. 1979. 9. sz. 538–540., CZINNER Tiborné:

- Bemutatjuk angol és orosz nyelvű referáló lapunkat. = uo.,541–542, p, KISS Edit: Hogyan ismerkedhetünk meg a külföldi szakirodalommal? Fordításgyűjtemény a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban. = ua., 27. évf. 1977. 4. 200–201. p.
74. PAPP István: A Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkája 1976–1977-ben. In: Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1976–1977. Bp. : OSZK, 1979. 86. p.
75. Könyvtári Minerva 1996: A könyvtárak szolgáltatási kalauza. 1. kötet. Bp. : OSZK KMK, 1997; 361. p.
76. KÖVENDI Dénes: A Könyvtártudományi Szakkönyvtár könyvtári és tájékoztatói tézaurusza. Bp. : 1998. – Gépirat.. – 14 levél. Könyvtári Intézet Irattára.
77. Idézi RÁCZ Ágnes: Új utakon a 45 éves Könyvtártudományi Szakkönyvtár. = Könyvtári Figyelő, 5. (41.) évf. 1995. 1. sz. 25. p.
78. Uo. 28. p.
79. FARKAS László: Az építkezés története az üzemeltető szemszögéből. In: Az Országos Széchényi Könyvtár épülete a Budavári Palotában. Szerk. Farkas László, Németh Mária. Bp. : OSZK, 1996. 42–45. p.
80. ARATÓ Antal: A Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkája 1984–1985-ben. In: Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1984–1985. Bp. : OSZK, 1992. 109–110. p.
81. A könyvtár helyzetét, szolgáltatását több cikk ismertette a Könyvtárosban ezekben az években: HEGYKÖZI Ilona: Ismerjük meg a központi könyvtártudományi információs szolgáltatásokat! = Könyvtáros, 30. évf. 1980. 9. sz. 548–550. p., KOVÁCS Lászlóné: Kibővítette szolgáltatásainak körét a KMK könyvtártudományi szakkönyvtára. = Könyvtáros, 37. évf. 1987. 2. sz. 73–76. p., Dányi Éva: Új diamagnó a KMK könyvtártudományi szakkönyvtárában. = Könyvtáros, 38. évf. 1988. 2. sz. 79–81. p.
82. KOVÁCS Lászlóné: Mi így használjuk. Személyi számítógép a KMK könyvtártudományi szakkönyvtárában. = Könyvtáros, 38. évf. 1988. 8. sz. 482–484., NOVÁK István: Kísérlet egy Micro-ISIS adatbázis olvasói online katalógusként való használatára. = Könyvtári Figyelő, 35. évf. 1989. 2. sz. 173–182. p., NOVÁK István: Céduláktól hajlékony lemezig. Egy referálólap előállításának fejlődése. = Könyvtári Figyelő, 36. évf. 1990. 1–2. sz. 81–90. p.
83. FEIMER Ágnes – RÁCZ Ágnes: 25 éves a magyar könyvtárügy angol nyelvű referáló lapja. = Könyvtári Figyelő, 6. (42.) évf. 1996. 4. sz. 597–603. p.
84. Jelentés a KMK felülvizsgálatáról. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 1994. december. 3–14. p. Az idézet 12. p. A bizottság elnöke Horváth Tibor, tagjai pedig Bényei Miklós, Berke Barnabásné, Fülöp Géza, Mader Béla, Surján Miklós, Zsidai József voltak.
85. RÁCZ Ágnes: Gondolatok a nyilvános könyvtárak jegyzékének felállítása kapcsán. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 9. évf. 2000. 4. sz. 3–12. p., HANGODI Ágnes: A nyilvános könyvtárak jegyzékének 2002. évi állapotáról. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 11. évf. 2002. 11. sz. 3. p.
86. RÁCZ Ágnes: Az állománygyarapítás helyzete a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban. = OSZK Híradó, 39. évf. 1996. 9–10. sz. 33–35. p., HANGODI Ágnes: A „habent sua fata libelli” tétel igazságának vizsgálata egy könyvtártudományi gyűjteményrészben. = Könyvtári Figyelő, 11. (47.)évf. 2001. 3. sz. 451–468. p.
87. Mindezen kérdések nemhogy részletes kifejtése, de érintése is túlmutat jelen írás célkitűzésein. A könyvtártudományi és könyvtörténeti adatbázisról ld. RÁCZ Ágnes: Könyvtörténeti és könyvtártudományi szakirodalmi adatbázis kiépítése. = Könyvtári Figyelő, 13. (49.) évf. 2003. 2. sz. 295–306. p., RÁCZ Ágnes: A HUMANUS adatbázis kifejlesztése, különös tekintettel a könyvtártudományi és könyvtörténeti dokumentációra. = Könyvtári Figyelő, 18. (54.) évf. 2008. 2. sz. 207–221. p., HEGYKÖZI Ilona: Viszlát, MANCI – helló, HUMANUS! Új helyen a friss könyvtári szakmai publikációk adatai. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 18. évf. 2009. 9. sz. 32–35. p., TAMÁS Kincső: HUMANUS: bibliográfiai műhelyek együttműködésének lehetősége. = Könyvtári Figyelő, 19. (2009.) évf. 2009. 4. sz. 674–683. p.
88. A Könyvtári Intézet stratégiai terve 2001–2005. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 11. évf. 2002. 4. 3–14. p.
89. MEZEY László Miklós – VAJDA Kornél: Bemutatkoznak a Könyvtári Intézet új osztályvezetői. Hegyközi Ilona, Könyvtörténeti és Könyvtártudományi Szakkönyvtár. [Interjú] = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 15. évf. 2006. 6. sz. 17–21. p.

## A Könyvtártudományi és Módszertani Központ, illetve a Könyvtári Intézet bibliográfiai és dokumentációs kiadványai 1959-től

(A táblázat nem tartalmazza a tanulmányban tárgyalt összes kiadvány adatát)

Előzmény: 1955-ben megindul a Könyvtári Tájékoztató című dokumentációs szemle, melynek címe 1958-ban Könyvtári Figyelő lesz. A lapot 1959-től a Könyvtártudományi és Módszertani Központ, illetve napjainkban a Könyvtári Intézet adja ki. A periodikumból fejlődik ki az évtizedek alatt a hazai könyvtártudományi bibliográfia és dokumentáció rendszere

Indulás	A kiadvány címe	Gyűjtőkör	Megjelenés vagy tárgyév ideje és formája
1959	Könyvtári és Dokumentációs Szakirodalom (KDSZ)	Külföldi szakirodalom	1959-1961 között a Könyvtári Figyelő rovatként jelent meg
1962/ 1964	Könyvtári és Dokumentációs Szakirodalom (KDSZ)	1962-1963-ban külföldi és magyar szakirodalom, 1964-ben csak a külföldi	1962-1964. évekről önálló kiadványban, az 1964. évi 3-4. szám 1975-ben látott napvilágot. 1965 és 1968 között nem jelent meg. 1969-ben indult újra
1962	Magyar Könyvtártudományi Bibliográfia, 1. rész	Önálló magyar kiadványok (monográfiák, szűk publicitású anyagok) és folyóiratcikkek, 1962-1963-ban a KDSZ kiegészített anyaga, az 1964-es magyar szakirodalom csak ebben a kiadványban jelent meg	Az 1962-1964 közötti tárgyévéről önálló kiadványként jelent meg 1969-ben
1962	Magyar Könyvtártudományi Bibliográfia, 2. rész	A magyar hírlapokban megjelent irodalom	1962-1970 között önálló kiadvány
1965	Gyorstájékoztató a külföldi könyvtártudományi irodalomról	Külföldi szakirodalom, a folyóiratcikkek mellett a KMK szakkönyvtárába beérkezett önálló kiadványok is	1965-1967 között önálló periodikum. A kiadványhoz összesen kilenc (négy nyomtatott és öt kéziratos) Supplementum készült az 1965-1967 közötti külföldi szakirodalomról
1965	Gyorstájékoztató a magyar könyvtártudományi irodalomról; folytatása 1973-tól a Magyar Könyvtári Szakirodalom Bibliográfiája	Magyar szakirodalom, monográfiák, folyóiratcikkek, szűk publicitású kiadványok 1970-ig. 1971-től az 1970-ben megszűnő Magyar Könyvtártudományi Bibliográfia, 2. részében megjelenő hazai hírlap-cikkeket is regisztrálja	1965-től 1972-ig önállóan jelenik meg



Indulás	A kiadvány címe	Gyűjtőkör	Megjelenés vagy tárgyév ideje és formája
1969	Könyvtári és Dokumentációs Szakirodalom (KDSZ). Referáló lap	Külföldi szakirodalom	1969-1990 között önálló kiadvány; 1991-től kisebb terjedelemben átveszi szerepét a Könyvtári Figyelő Külföldi folyóirat-figyelő című rovatára. 1986-tól géppel készül, ennek keretében kezdődött el a MANCI (Magyar és Nemzetközi Cikkek) elnevezésű adatbázis építése és lezárult a Szakkönyvtárban a cikkanyagot feltáró cédulakatalógus, 2007-től az anyag a HUMANUS-ban kereshető
1972	Hungarian Library and Information Science Abstracts (HLISA). Orosz nyelvű mutációja a	A hazai szakirodalom válogató jellegű, angol nyelvű referálólapja	1972-től, eddigi utolsó évfolyama a 2005. évi
1972	Vengerszkaja Literatura po Bibliotekovedeniju i Informatike (VELBI)	A hazai szakirodalom válogató jellegű, orosz nyelvű referálólapja	1972-1989 között
1973	Magyar Könyvtári Szakirodalom Bibliográfiája (MAKSZAB)	Magyar szakirodalom, monográfiák, folyóiratcikkek, szűk publicitású kiadványok, hírlapcikkek	1973-tól 2006-ig önálló kiadvány nyomtatott formában; 2007-től elektronikusan a HUMANUS adatbázisból készül a BODZA keretrendszer programozási eszközével
1976	A magyar könyvtörténeti szakirodalom, utóbb A magyar nyomda-, könyv-, sajtó- és könyvtártörténeti szakirodalom	A hazai könyv- és könyvtártörténeti szakirodalom éves kurrens bibliográfiája	Az 1976-os tárgyévtől a Magyar Könyvszemle rovataként az OSZK munkatársai szerkesztették, 2007-től a Könyvtári Intézet Könyvtörténeti és Könyvtártudományi Szakkönyvtára állítja össze, ettől az évtől integrálódott a HUMANUS adatbázisba





**13. kép**

*A Könyvtártudományi Szakkönyvtár Múzeum utcai olvasóterme a nyolcvanas évek elején  
(a képen Gerő Zsoltné, Kovács Lászlóné, háttal: Hegyközi Ilona)*



**14. kép**

*Gerő Zsoltné munkaszobája*



**15. kép**

*Kövendi Dénes a hetvenes években (lábainál egy alátámasztó oszlop)*